

KULTURHISTORISK STEDSANALYSE (DIVE-ANALYSE)

Berger, Svelvik/Drammen kommune

Sveinung Krokann Berg,
Siv Leden,
Marianne Borge,
Nora Furan

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Kulturhistorisk stedsanalyse (DIVE-analyse) Berger, Svelvik/Drammen kommune	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 130/2020	Publiseringsdato 25.06.2021
	Prosjektnummer 1021724	Oppdragstidspunkt Desember 2019 - juni 2021
	Forsidebilde Berger. Foto: Berger historielag	
Forfatter(e) Sveinung Krokann Berg, Siv Leden, Marianne Borge, Nora Furan	Sider 94	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Kulturarv og samfunn	

Prosjektleder Sveinung Krokann Berg
Prosjektmedarbeider(e) Siv Leden, Marianne Borge, Nora Furan
Kvalitetssikrer Annika Haugen

Oppdragsgiver(e) Nedre Eiker kommune/Drammen kommune

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med ny områderegulering for Berger har NIKU utarbeidet en kulturhistorisk stedsanalyse med bruk av DIVE-metoden. Medvirkning er utført ved gjestebud-modellen der 29 verter på Berger har samlet lokale innspill til analysen. Bergers karaktertrekk er beskrevet gjennom fem temaer: Landskapet; Spor etter tidlig bosetting; Gårdsmiljøet; Industrisamfunnet (fabrikk, bolig, infrastruktur, andre funksjoner) og andre etableringer; Boligbygging på 1970-tallet. Kvaliteter, sårbarhet og utfordringer for hver av disse karakteristiske elementene er beskrevet med vekt på de mest sentrale elementene som utgjør kulturmiljøet på Berger. Avslutningsvis er det angitt mulighetsrom og prinsipper som anbefales lagt til grunn for å ivareta og bygge videre på disse kvalitetene i det videre arbeidet med områdeplanen for Berger. DIVE-analysens konklusjon er at det tidligere industristedet Berger utmerker seg i norsk sammenheng. Det ligger i et vakkert kulturlandskap, omgitt av markante koller ut mot fjorden, og framstår som et helhetlig kulturmiljø med harmonisk småhusbebyggelse og større, gamle industribygninger med høy materialkvalitet. Tettstedet rommer spennende historier og immateriell kulturarv, i tillegg til varierte kulturminner tilbake til bronsealder. For å ivareta stedets sjeldne kvaliteter trengs strenge planbestemmelser.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Berger, industrisamfunn, teknisk-industrielle kulturminner, arbeiderboliger, Jebsen, Berger Fabrikker, Fossekleiva</p>

Avdelingsleder

Torgrim Guttormsen/Annika Haugen

Forord

DIVE-analysen for Berger er utarbeidet av NIKU i forbindelse med igangsatt områderegulering for Berger.

Arbeidet er utført av samfunnsgeograf Sveinung Krokann Berg (prosjektleder), arkitektene Siv Leden og Marianne Borge samt arkeolog Nora Furan.

Kontaktpersoner og prosjektansvarlige i Drammen kommune har vært Karina Aasheim Johansen og Maria Bryksina. NIKU har hatt løpende og nyttig kontakt med Bergerbeboere og medlemmer av Berger historielag Anne Synnøve Horten og Harald Hansen underveis i arbeidet.

Lesetips:

DIVE-metoden innebærer at de samme områdene/elementene *beskrives* (kap. 3), *tolkes* (kap. 4) og *verdivurderes og drøftes* (kap. 5). Det vil dermed være enkelte gjentakelser og noe overlappende tekst. For lesbarhetens skyld har kapitlene 3, 4 og 5 samme struktur med de samme underkapitlene. Det kan være hensiktsmessig å se disse i sammenheng: for eksempel kap. 3.1, 4.1 og 5.1 som alle omhandler landskapet, eller kap. 3.4, 4.4 og 5.4 som handler om industrisamfunnet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
1.1	Analyseområde.....	7
1.2	Pågående planprosess og mål for utvikling.....	8
1.3	Gjennomføring av oppdraget.....	8
2	Plangrunnlag og medvirkning.....	10
2.1	Overordnede føringer og nasjonale/regionale/kommunale kulturminneregistre.....	11
2.2	Medvirkning.....	14
3	Berger før og nå.....	22
3.1	Landskapsrommet.....	23
3.2	Den eldste historien.....	23
3.3	Jordbruk/Gårdsmiljø.....	25
3.4	Industrisamfunnet 1879 – 1965.....	29
3.5	Boligutvikling på Bergeråsen, 1970-tallet.....	46
3.6	DIVE-matrise.....	49
4	Analyseområdets kulturhistoriske karaktertrekk.....	50
4.1	Landskapet.....	51
4.2	Tidlig bosetting.....	53
4.3	Gårdsmiljøet.....	53
4.4	Industrisamfunnet.....	54
4.5	Boligbebyggelsen fra 1970-tallet.....	56
5	Verdivurdering og anbefalte prinsipper for å videreføre kvaliteter og særpreg.....	57
5.1	Landskapet.....	58
5.2	Tidlig bosetting.....	60
5.3	Gårdsmiljøet.....	61
5.4	Industrisamfunnet.....	62
5.5	Bergeråsen.....	89
6	Oppsummering/Konklusjon.....	90
6.1	Historien som ressurs for stedsutvikling.....	90
6.2	Kulturmiljøet i Berger.....	90
6.3	Kulturhistoriske kvaliteter og utfordringer framhevet i Gjestebudene.....	90
6.4	Innspill til reguleringsbestemmelser og tiltaksplan.....	91
7	Kilder.....	93

1 Innledning

I forbindelse med ny områderegulering for Berger har NIKU utarbeidet en kulturhistorisk stedsanalyse med bruk av DIVE-metoden. Oppdragsgiver har vært Drammen kommune (overført ansvar fra tidligere Nedre Eiker/Svelvik kommune). DIVE-analysen skal være et kunnskapsgrunnlag for det pågående arbeidet med områderegulering av Berger. Analysen skal bidra til en styrket forståelse av stedets historiske utvikling og stedets kulturhistoriske betydning for samfunnet, lokalt og utad. Synliggjøringen av Bergers karaktertrekk og kvaliteter vil danne grunnlag for å vurdere kulturmiljøets verdi og tålegrenser. Dette vil bidra til at kommunen kan tydeliggjøre og prioritere rammer for framtidig utvikling basert på området kulturhistoriske kvaliteter. Områdets immaterielle kulturarv knyttet til myter og tradisjoner er fanget opp i den grad dette kan spores i Berger i dag, og inngår i kunnskapsgrunnlaget som del av analysen.

1.1 Analyseområde

Planavgrensningen for områdeplanen følger kommunegrensen mot Holmestrand kommune (tidligere Sande) i sør og vest, Fv. 319 (Strømmveien) i nord-vest (inklusive Bjørnebråtan og Torbjørnshaugen) og Havnehagen i nord. Mot øst ligger planavgrensningen langs eller rett utenfor kystlinjen. Området omfatter Berger gård, Dyrdal gård, Industrisamfunnet Berger og boligbebyggelsen på Bergeråsen. Berger har bosettingsspor tilbake til bronsealderen, og analysen belyser sentrale kulturmiljøer og kulturhistoriske objekter knyttet til stedets utviklingstrinn fram til i dag. Industrisamfunnet rundt Fossekleiva og gamle Berger omtales spesielt. Analysen strekker seg utover planområdet i den grad dette har betydning for å forstå sammenhenger og kulturmiljøene i planområdet som helhet.

Planavgrensning for områdeplanen

1.2 Pågående planprosess og mål for utvikling

Forslag til Planprogram for områdereguleringen med varsel om oppstart av planarbeidet ble sendt ut på høring 03.06.19 (plan-id. 20190009).

Hovedformålet med planarbeidet er å samordne og oppdatere gjeldende reguleringsplaner i området (17 mindre planområder) og gjøre framtidig saksbehandling enklere. I henhold til vedtatt planprogram for områdereguleringen omhandler planforslaget:

- Etablering av småbåthavn
- Sikre tilgjengelighet og trasé for kyststien
- Bevaring av kulturmiljøet i Fossekleiva og gamle Berger
- Trafikksikkerhet og trafikkløsninger langs Fv. 319

DIVE-analysen vil hovedsakelig være relatert til bevaring av kulturmiljøet, men småbåthavn og kyststi vil ha betydning for lesbarheten og forståelsen av kulturmiljøet i planområdet.

1.3 Gjennomføring av oppdraget

Den kulturhistoriske stedsanalysen er gjort med utgangspunkt i Riksantikvarens DIVE- metode (2009/2018). Gjennom metoden klarlegges hva som har vært og er viktig for stedets utvikling – sosialt, kulturelt, teknisk og økonomisk, og hvilke fysiske spor dette har gitt. Målet er å vise hvilke karaktertrekk og kulturhistoriske kvaliteter som finnes i planområdet, og hvordan disse kan utnyttes som ressurser for videre stedsutvikling. DIVE er en forkortelse for metodens fire trinn: **D**escribe (beskrive) – **I**nterprete (fortolke) – **V**aluate (vurdere) – **E**nable (aktivere).

Forberedende fase

Mål: Definere formål og samle bakgrunnsinformasjon

DIVE-analysen skal først og fremst være et kunnskapsgrunnlag og en dokumentasjon av Bergers kulturhistoriske kvaliteter for å sikre at særlig viktige objekter og miljøer blir ivaretatt. Rammer for framtidig utvikling er vurdert i forhold til hvordan de kulturhistoriske kvalitetene kan bidra til en ønsket utvikling.

Trinn 1 – beskrivelse (D)

Mål: Etablere kunnskapsoversikt om områdets opprinnelse, utvikling og karakter

I analysens første del presenteres en kort historikk for Berger med kart og foto. Videre er det utarbeidet en tid/rom-matrise. Denne dykker ned i historien baklengs som når arkeologiske lag avdekkes ett for ett, og starter derfor med de siste historiske begivenhetene øverst og presenterer deretter hendelser og spor fra tidligere tider. Matrisen har flere geografiske nivåer for å vise hvordan stedsutviklingen i Berger også er påvirket av hendelser som har funnet sted utenfor det avgrensede analyseområdet.

Trinn 2 – fortolkning (I)

Mål: Undersøke stedets historiske lesbarhet, betydningsbærende elementer og overordnede trekk

I neste fase tolkes hvordan den historiske utviklingen har hatt betydning for hvordan Berger framstår i dag og hvilke kulturhistoriske trekk som er lesbare og karakteristiske med særlig betydning for Bergers stedsidentitet. NIKU har gjort en analyse av landskap, overordnede strukturer og karakteristisk bebyggelse samt hvordan stedets tradisjoner kan inngå i den videre historiefortellingen om Berger.

Trinn 3 – vurdering (V)

Mål: Drøfte de kulturhistoriske ressursenes verdi, sårbarhet, tålegrenser og utviklingspotensial

I tredje trinn oppsummeres de to første trinnene i en oversikt over hvilke kulturmiljøer og områdetyper som tillegges spesiell verdi og som kan være en ressurs for framtidig utvikling. Dette trinnet er slått sammen med trinn 4 i analysen av Berger.

Trinn 4 – aktivering (E)

Mål: Foreslå strategier og prinsipper for videre utvikling

I siste trinn presenteres prinsipper og anbefalinger for hvordan videre utvikling kan skje på en slik måte at den understøtter Bergers særpreg og kvaliteter og bygger opp under de kulturhistoriske karaktertrekkene og kulturmiljøene som er identifisert i analysen.

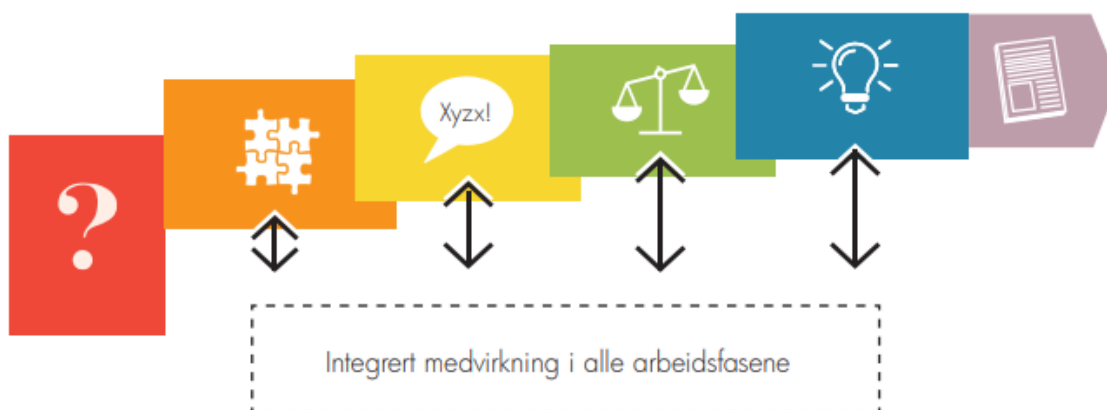
Oppsummerende fase

Mål: Oppsummere DIVE-analysen

Avslutningskapitlet presenterer hovedpoenger og gir innspill til reguleringsbestemmelser.

Medvirkning

Aktiv medvirkning er et vesentlig moment ved DIVE-metoden. NIKU har i løpet av prosjektperioden hatt løpende kontakt med representanter for Berger Historielag. Disse har også lest gjennom deler av rapporten underveis. Videre lå det inne i NIKUs oppdrag en avtale om å gjennomføre ett åpent folkemøte på Berger for innspill og avstemming av resultater. På grunn av korona-restriksjoner i prosjektperioden lot dette seg ikke gjøre. I stedet er medvirkning ivaretatt ved å gjennomføre mindre «gjestebud» på Berger. Disse skapte stort engasjement, og det kom inn en rekke innspill. Se kap. 2.2.

DIVE-analysen kan ses som en kunnskapsprosess der de ulike trinnene henger sammen som leddene i en lenke, og til dels overlapper hverandre. Figur hentet fra Riksantikvaren, 2018.

2 Plangrunnlag og medvirkning

I dette kapitlet vises til et utvalg av kommunale og nasjonale/regionale kulturminneregistreringer som er lagt til grunn for kulturmiljøanalysen. Analysen er ellers basert på lokalhistorisk litteratur om Berger, historiske kart og foto, samt ulike kommunale planer, utredninger og rapporter. For nærmere informasjon om skriftlige kilder, se kapittel 7.

Innspill fra lokale ressurspersoner underveis, samt lokale innspill fått inn gjennom bruk av gjestebudmetoden, utgjør en sentral del av kunnskapsgrunnlaget. Gjestebudmetoden og resultatene fra denne er beskrevet i delkapittel 2.2.

NIKU har i tillegg gjennomført fire befaringer på Berger i løpet av prosjektperioden.

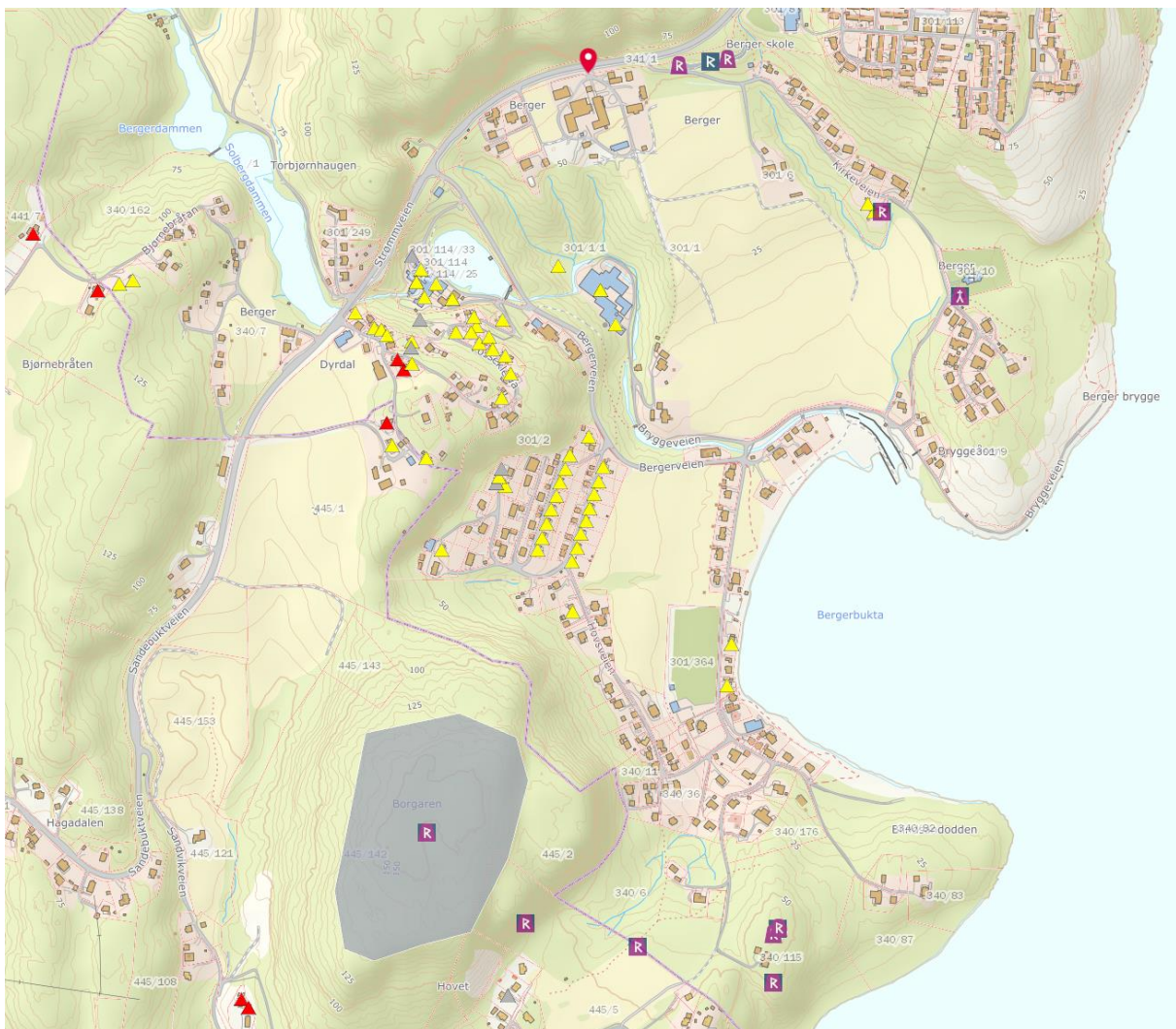
Forberede

2.1 Overordnede føringer og nasjonale/regionale/kommunale kulturminneregistre

2.1.1 SEFRAK-registrerte bygninger

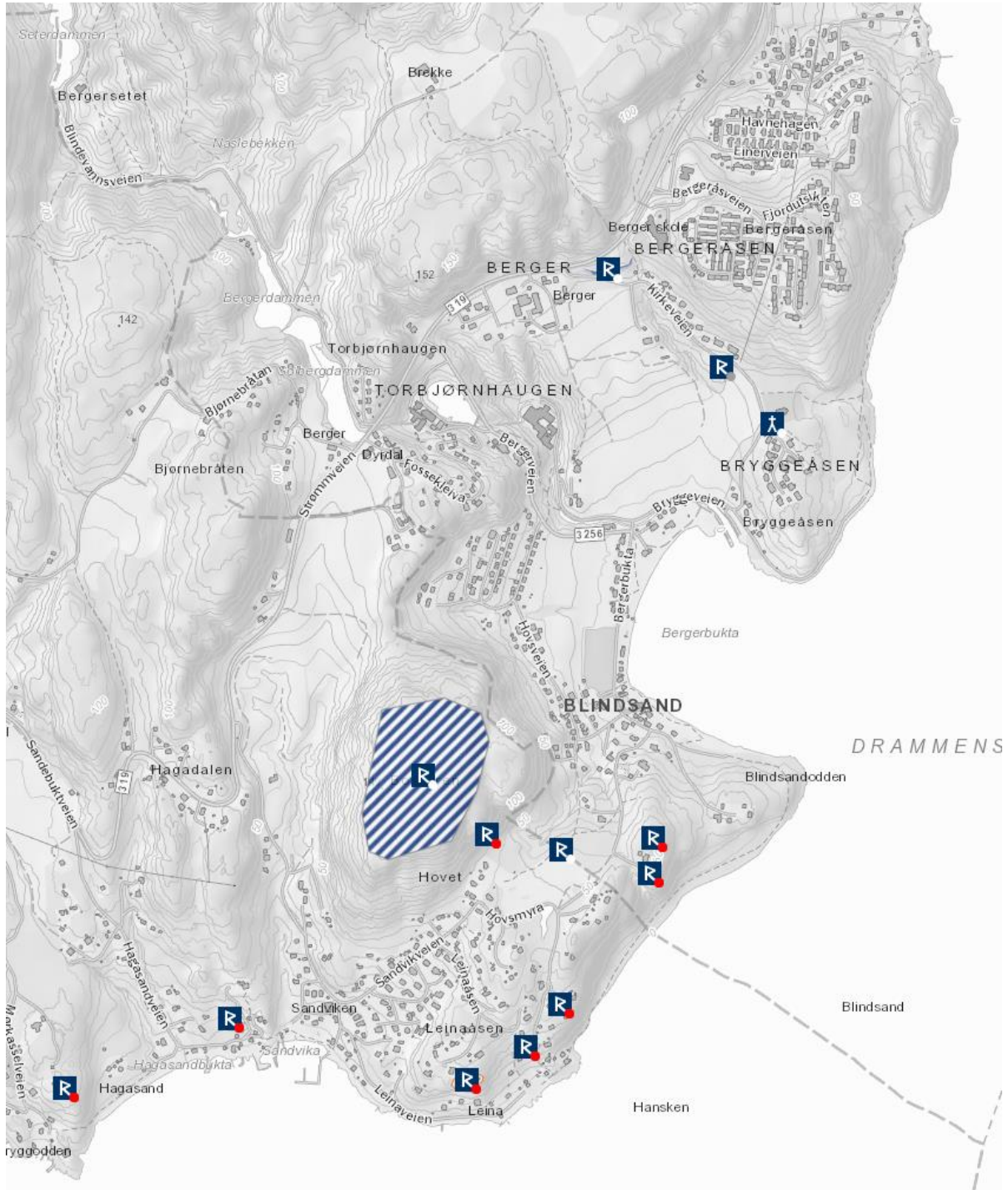
SEFRAK-registret omfatter bygninger oppført før ca. 1900. Oppføring i registeret medfører ikke formelt vern og angir ingen kulturhistorisk verdi utover alder, men sikrer oppmerksomhet om mulig verneverdi ved vurdering av eventuelle plan- og byggesaker for denne bebyggelsen.

Registreringen på Berger er ufullstendig, og flere bygninger mangler i oversikten i Miljøstatus (blant annet gårdsbebyggelse, arbeiderboliger på Torbjørnshaugen, kirken). En fullstendig registrering anbefales gjennomført/oppdatert. Kartet er likevel tatt med i rapporten. Den SEFRAK-registrerte bebyggelsen angir delvis kjerneområdet for det tidlige Berger.

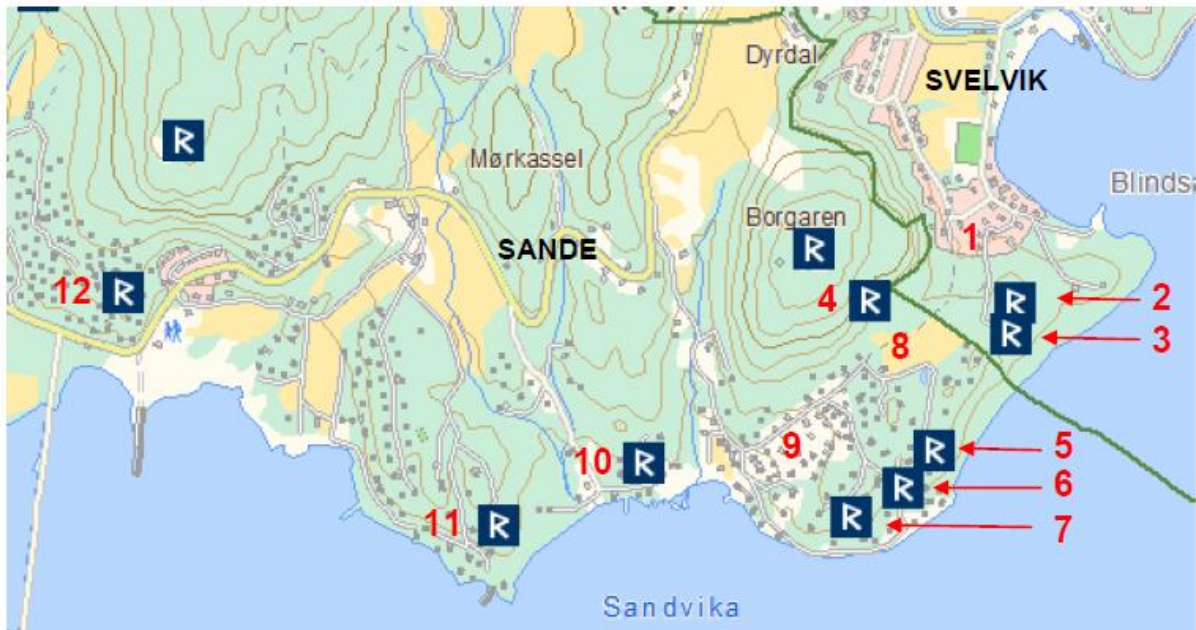
Registrerte arkeologiske kulturminner, Berger kirke og SEFRAK-registrerte bygninger i Berger-området. Kilde: miljøstatus.no. Obs! Kartet er mangelfullt

2.1.2 Askeladden/Kulturminnesøk

Oversikt over registrerte arkeologiske kulturminner (lokaliteter) i Berger (rødt=fredet, hvitt=ikke fredet). Hentet fra Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden, 10.1.2020.

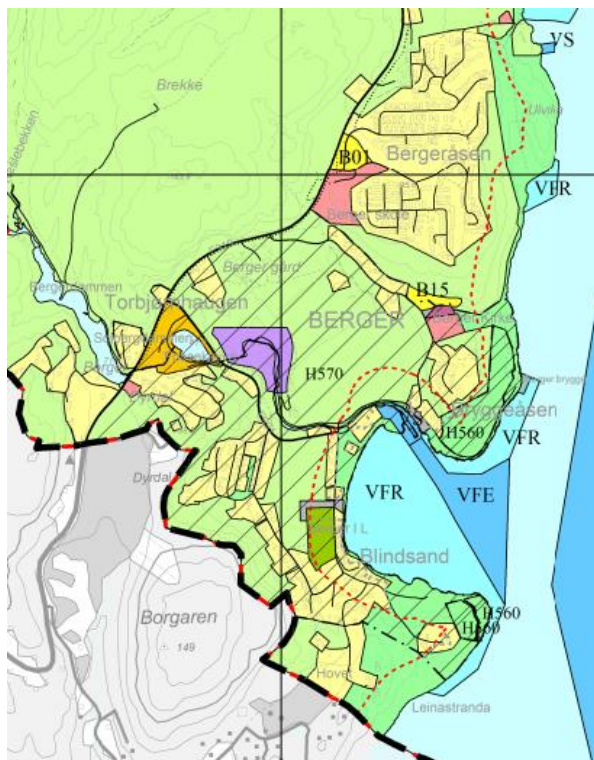
De to fredede lokalitetene på Blindsandåsen (2 og 3 i kartutsnitt på neste side) samt tre lokaliteter på Leinaåsen (5-7) er gravrøyser datert til Bronsealder. Hulen ved foten av Borgaren (4) er datert til steinalder. Lokalitetene tyder på en lang bosetningshistorie langs kysten i området. Lokaliteten som ligger på kommunegrensen/eiendomsgrensen, er et 18 meter langt steingjerde (etterreformatorisk). Borgaren (1) er avkreftet som kulturminne siden det ikke er gjort funn. Den har tidligere vært registrert som mulig bygdeborg. Langs Kirkeveien er det gjort løvsfunn av flint samt registrert murverk som oppbygging av tidligere hovedvei gjennom området.

Kartutsnitt med nummerering av arkeologiske lokaliteter fra Berger historielags registrering

2.1.3 Kommuneplan

Fram til 2020 var Berger del av Svelvik kommune. Fra 2020 men inngår området i nye Drammen kommune. I Svelviks kommuneplan for perioden 2015-2027 legges opp til stor boligvekst samtidig som spesielt viktige stedskvaliteter skal bevares og gis mulighet for videreutvikling ut fra et prinsipp om vekst pluss vern. For Berger er målet at kulturmiljøet bevares med en forsiktig og tilpasset fortetting. Kulturmiljøet Nedre Berger er regulert som hensynssone H570 – Bevaring av kulturmiljø. Boligutvikling skal i hovedsak skje utenfor kulturmiljøet/Nedre Berger. Kulturbasert næring ønskes videreutviklet i Fossekleiva og på Berger.

Utsnitt kommuneplan for Svelvik arealdel 2015-2027

Den igangsatte områdereguleringen for Berger skal utdype kommuneplanens bestemmelser og vil erstatte gjeldende delregulering på Berger. Et av hovedmålene for områdeplanen er å avklare hvordan kulturmiljøet på Berger skal bevares og videreutvikles.

2.2 Medvirkning

DIVE-metoden vektlegger en åpen medvirkningsprosess med bred lokal forankring som grunnlag for analysen. På grunn av koronarestriksjoner har det ikke vært mulig å gjennomføre folkemøter som var ønsket i forbindelse med DIVE-analysen. Derimot er det høstet gode erfaringer med utprøving av gjestebudmodellen for innhenting av lokale synspunkter, verdivurderinger og prioriteringer.

Medvirkning vil også ivaretas av kommunen som del av det samlede arbeidet med områdereguleringen.

2.2.1 Gjestebud

Gjestebudmodellen er en måte å hente innspill til et planarbeid på, og går ut på at et utvalg beboere påtar seg rollen som gjestebudvert og inviterer et antall gjester til samtale og diskusjon rundt noen på forhånd utdelte spørsmål. Verten bestemmer selv hvem som inviteres, men oppfordres til å dekke flere aldersgrupper, ståsteder og interesser så langt det lar seg gjøre. Utgangspunktet for gjestebudet er å få vite hvilke tanker innbyggerne selv har om Berger, basert på noen spørsmål som er ramme for gjestebudet. En gevinst med metoden er at mange personer blir involvert og at synspunkter kan komme fra flere som ikke nødvendigvis er komfortable med å gi innspill i åpne møter eller formelle skriftlige høringsvar. En ulempe kan være at utvalget av verter kan ha betydning for hvem som inviteres og kommer til orde.

For gjestebud i Berger valgte Drammen kommune i samarbeid med Berger Historielag ut 36 personer som fikk forespørsel om å være verter, hvorav 29 har avholdt gjestebud. To av vertene har holdt flere gjestebud. Til sammen har ca. 150 personer i alderen 13-90 år vært involvert i gjestebudene. I tillegg har Drammen kommune via annonse på kommunens nettside bedt om innspill på de samme spørsmålene med mulighet for å svare direkte på e-post. Her kom det inn ett svar.

Invitasjoner og informasjonsskriv til vertene ble sendt fra Drammen kommune 14.10.20 med frist for å gjennomføre gjestebudene og gi tilbakemelding til NIKU og Drammen kommune innen 08.11.20. I tillegg til å besvare de utsendte spørsmålene ble vertene også bedt om å formidle erfaringer fra gjestebudkonseptet om hva som fungerte bra, og gi eventuelle tips til endringer.

Spørsmålene som ble sendt ut var:

1. Hva mener dere har formet Berger?
2. Hvordan er dette synlig på Berger i dag (landskapet, bebyggelsen, befolkning, aktivitet)?
3. Er det noen steder/noen historier som har spesiell betydning for dere?
4. Hvilke steder ville dere vist fram til gjester/besøkende på Berger?
5. Hva er unikt med Berger som ikke andre steder har?
6. Er det noen bygninger/tradisjoner/steder dere synes er spesielt viktig å ta vare på, på Berger?
7. Hva mangler/trenger Berger som et levende lokalsamfunn?
8. Hvis dere fikk bestemme: Hvordan skal Berger se ut i fremtiden?

Tabellen på de neste sidene oppsummerer i kortform innspillene som kom fram gjennom gjestebudene. Noen punkter som går igjen i uttalelser fra flere av gjestebudene er:

- På spørsmål 1 nevner alle unntatt én industrietableringen som formativt for Berger. I tillegg er de naturgitte forholdene og beliggenheten med vassdrag og nærhet til sjøen hyppig nevnt. Fem av gjestebudene trekker fram den lange historien (fra tidlig bosetting fram til i dag) som viktig. Utbyggingen av Bergeråsen nevnes spesifikt i fire av gjestebudene.
- Som svar på spørsmål 2 om hvordan dette er synlig i dag, trekkes bebyggelsen tilknyttet industrisamfunnet (spesielt fabrikkene, arbeiderboligene og kirken) fram hos de fleste. Aktivt jordbruksareal og kulturlandskap er nevnt i fem av gjestebudene. Befolkning og aktivitet framheves av flere – i ulike former som idrettsliv, dugnadsånd og lokal entusiasme.
- Av spesiell betydning (jf. spørsmål 3) er det et sterkt fokus på naturkvaliteter som kyststien, Bergerbukta, strender, skogen og utkikkspunkter som Borjern og Glanern. Berger brygge er framhevet av mange. De samme kvalitetene er også stedene som flest ville vist fram til gjester og besøkende (jf. spørsmål 4), og gjerne med en stopp på Fossekleiva kultursenter som del av turen. Noen tradisjoner som St.Hans på Blindsand og lokal 17.mai-feiring har stor betydning for mange av de som har svart. Fra 12 av gjestebudene nevnes idrettshistorien og idrettsaktivitet som fotball, hopp og slalåm å ha spesiell betydning. Bronsealderrøysa og Mikkelsenhula/Nobelhula er innspill fra to av gjestebudene.
- Helheten og det avgrensede industrisamfunnet Berger oppfattes av mange som unikt, med Berger uttrykt på litt ulike måter (helheten, bortgjemt lokasjon og historie, kompakt og avgrenset, velbevart industrisamfunn). Landskapet med Bergerbukta og åsene oppleves av mange som et særtrekk (jf. spørsmål 5).
- Gjennomgående i hva som er viktig å ta vare på (jf. spørsmål 6), er Fossekleiva og arbeiderboligene. Nedre fabrikk inngår i det mange nevner som fabrikkene, men framheves spesielt av enkelte med henvisning til forfallet og at det er en katastrofe og skam at det er slik. Kirken, og aktiviteten knyttet til kirken, er viktig for mange. Berger brygge har for mange vært en viktig del av Bergersamfunnet som ønskes bevart og aller helst re-etablert som sjøtilknytning/gjestebygge.
- Spørsmål 7 og 8 overlapper delvis ved at det som for mange oppleves som mangler (skole, butikk, båthavn/brygge, bussforbindelse til Sande) inngår i det som er det ønskelige framtidige Berger. Når det gjelder båthavn og brygge, skilles det delvis mellom gjestebygge på tidligere Berger brygge og en bedre tilrettelegging av lokal båthavn i begrenset format. En overveiende positiv holdning til eget nærmiljø kommer tydelig til uttrykk hos mange (veldig fornøyd med Berger, Berger skal se ut akkurat som nå, bevare Berger som det er), men med en forsiktig utvikling og flere boliger som muliggjør en befolkningsvekst og mer aktivitet. Tre av gjestebudene kommer med konkrete forslag til boligutvikling (små boliger for eldre langs riksveien, fortetting langs eksisterende veier, randsonen mellom jordbruk og skog).

Gruppe	Spørsmål	Hva mener dere har formet Berger	Hvordan er dette synlig på Berger i dag	Er det noen steder/historier som har spesiell betydning for dere	Hvilke steder ville dere vist fram til gjester/besøkende på Berger	Hva er unikt med Berger som ikke andre steder har	Er det noen bygninger/tradisjoner/steder dere synes er spesielt viktig å ta vare på	Hva mangler/trenger Berger som et levende lokalsamfunn	Hvis dere fikk bestemme: Hvordan skal Berger se ut i framtiden
Dialog med 1 kvinne 70+	Tekstilindustrien og Jebsen som sørget for all infrastruktur	Arbeiderboligene, Fossekleiva, Nedre Fabrikk, Jordbrukslandskapet	Brygge, strandsonene, kyststien, skogsområdene, blindevannet, Glaner'n, Høgås, Borjern, Fabrikken, 17.maitog, St.Hansfeiring, Fotballkamper	Kirken, Fossekleiva, Berger Museum, Cafe Jebsen, Kyststien med Brygga, Leinastranda, Glaner'n, Blindevannet	Kyststien, arbeiderboligene, Bergerbukta, båthavna, Berger kirke, Fotballbanen	Kirken, skolen, Fossekleiva, de gamle arbeiderboligene, Bergerbukta og Kyststien slik den fremstår i dag. Båthavna, Brygga slik den er i dag	Skolen burde være åpen, Bussforbindelse til Sande	Flere sosiale aktiviteter, Sikring og utbedring av arbeiderstien ned mot Nedre Fabrikker, Boliger tilpasset eldre, beholde egenart uten å bli museum	
6 dialoger med 5 kvinner og 6 menn (30-90 år)	Tekstilindustrien, Elva/Fossen, Innbyggerne, Politiske vedtak	Bebyggelsen, Kulturlandskapet, vegetasjon, spor, befolkning, aktivitet	Helheten, Fossekleiva, Nedre Fabrikk, Brygga, Kyststien	Fossekleiva, Nedre Berger, Kyststien, Glanern og Borjern, Gamle Berger brygge	Helheten, kulturmiljøet, kunstmiljøet, særlig flott kyststi, beliggenhet og klima, god plass og stillhet	Fabrikkene, arbeiderboligene, kirka, Berger gård, Kulturlandskapet, Strømm sykehjem	Folk, bolig, arbeid, skole, busstilbud, mulighet for å legge til med båt	Forsiktig utvikling og et godt ivaretatt kulturmiljø	
6 kvinner og 1 mann (46-49 år)	industri, vassdrag, jordbruk, kystlinje, naturen, menneskene på Berger	Fossekleiva, arbeiderboligene, kirken, jordbruksareal, familier som har bodd her i generasjoner	Fossekleiva, Bergerbukta, Strendene, Brygga, Kyststien, Lysløypa til Blindevann	Kyststien, Fossekleiva, Arbeiderboligene, Bergerbukta, Berger brygge, Glaneren og andre utkikkspunkter	Industrisamfunnet, Bergerbukta, Kyst og skog, et lite sted med stor landbruksproduksjon	Nedre Fabrikk, Fossekleiva, ikke bygge på landbruksområder, bevare idyllen	Infrastruktur, kollektivtilbud, skole, matbutikk	Boplikt, bedre småbåthavn, ivareta stedets kvaliteter	
Oppsøkt personer	Berger fabrikk og samfunnet som var isolert fra omverden, Utbyggingen på Bergeråsen	Gamle Berger, Landskapet, Bergeråsen	samfunnet som hadde alt, Berger kafe	Bebyggelsen på Gamle Begrer med Fossekleiva	Samfunnet i sin helhet	Den gamle bebyggelsen, kirken, fabrikkene, demingen og kraftverket, Turstier og skiløyper	Skolen bør åpnes igjen	Unikt som det er og må ikke ødelegges med store bygg og anlegg, Berger brygge må rustes opp, små boliger for eldre nær riksvei,	
7 kvinner og 6 menn (19-83 år)	tidlig jordbruk Berger og Dyrdal, senere industri, sterkt samhold og miljø	Kulturlandskapet, industrisamfunnet, fortsatt aktivt idrettslag, aktivt jordbruk	Bygninger fra industrietableringen, Bryggeveien, Parken, kysten, allemannsretten ved sjøen og på skauen	Strendene, turløypene, skiløypene, Fossekleiva, Blindevannet og elva, Kyststien, Parken, Fotballbanen, Borjern, det gamle veinettet, Bronsealderøysa og Mikkelsenhula	Kulturlandskapet og arbeiderboligene, bygninger knyttet til industrihistorien, naturlige forutsetninger	Kulturlandskapet, bygninger knyttet til industrien, Bryggeveien, allemannsretten,	Båthavn/gjeste-havn, tomter til boliger, barneskole, butikk, busstilbud spesielt til Sande/tog,	Bevare Berger som det er	
2 kvinner og 3 menn (30-47 år)	jordbruk, tekstilindustri, kunstnere, bygging av Bergeråsen, nedleggelse av skolen, opphevelse av boplikt	arkitekturen, jordbruket, Fossekleiva, økt andel fritidsboliger	Fossekleiva kultursenter, Berger museum, Kyststien, Lysløypa, Trollskogen, Parken, elva (hele), Stikkern og Blindsand	Fossekleiva, Kyststien, Parken, Sommerfjøset	den historiske arkitekturen, tilgang til kysten, landskapsformen (bukta og åsene)	historiske arkitekturen, Fossekleiva, Nedre fabrikk, Berger brygge, jordbruket, Kyststien	Flere barnefamilier, skole, fritidsaktiviteter, bedre bussforbindelse, flere virksomheter som henvender seg til publikum	Folk i husene, skolen åpner, liv i nedre fabrikk, næring på bakkeplan i Fossekleiva, fortsatt jordbruk, nybygg/fortetting langs eksisterende veier	

dialog med 1 kvinne og 2 menn i alder 18-51	Industrisamfunnet med Fabrikker, skole og idrettslag. Etter hvert Fossekleiva kultursenter	Fabrikkene, arbeiderboligene, kirken, Berger idrettslag	Fabrikken, Arbeiderboligene, Båthavnen, Skiløyper, Strender/kysten/turområder	Kyststien med strender og Berger brygge, turstier i skogen, friluftsområder, Fossekleiva kultursenter	Nærhet til vannet med mange flotte strender, turområder og friluftsområder. Fossekleiva kultursenter	Berger brygge, Fossekleiva kultursenter, Fotballbanen med klubbhuset, strender, turområde, lysløypa	Savner skolen, Flere mennesker og boliger, Båthavn, bussforbindelse mot Sande, Flere arbeidsplasser	Mange innbyggere, Nærskole, aktivt idrettslag, Båthavn for mellomstore og store båter, Den nedre fabrikken i bruk, Berger brygge som attraktivt badested, Fotballbanen utvikles med mulighet for flere aktiviteter
3 familie-medlemmer	Jebsens fabrikker	Fabrikkbygninger, arbeiderboliger, båtlivet, kirken, fotballbanen, lekeplassen	Bjarne Hansens tekstilfabrikk på Blindsand, Karbnevalene på St.Hans på Blindsand, Båthavn og båttopplag på Blindsand, Berger idrettslag, dagligvarer og skole (som nå er nedlagt)	Fossekleiva, kirken og Bergerbukta	Bergers bortgjemte lokasjon og historie	Tekstilfabrikken, arbeiderboligene og kirken, Båtlivet i Bergerbukta med forbedring av bryggeanlegg	Befolkningsvekst, modernisering av bryggefasiliteter, unngå konservativ trend hvor ingenting skal endres på, reguleringsplan der det tilrettelegges for vekst, mer boligbygging (ev i randsonen)	Et Berger med befolkningsvekst og økt boligbygging samt moderniserte og attraktive bryggefasiliteter
3 kvinner og 2 menn (32-62 år)	Elven, Industrietableringen og senere den vellykkede omformingen til kultursted	Bebyggelsen tilknyttet elvas kraft, måten ny virksomhet har tatt i bruk fabrikken	Fabrikkene som en enhet utenfor tiden (egen stat), stranda ved Bergerbukta	Elven fra topp til fjord	godt bevart industrisamfunn, kompakt og avgrenset, Fossekleiva kultursenter	hele Berger, begrunnelsen for stedet må beholdes	kino, mobil workshop-campingvogn, bedre vei/framkommelighet	som nå, men med et stadig mer spennende innhold, mere tilgjengelig
2 kvinner og 1 mann (62-70 år)	industrihistorien	bevart bebyggelse og infrastruktur, familier fra England, navn på gravene, stor lokal entusiasme og stolthet	Fossekleven som verksted	Fossekleiva, arbeiderboligene, bukta og kyststien, fruktavlinger, Berger museum	velbevart industrimiljø som ikke er kulisse, landskapet med bukta og åsene	stor katastrofe og skam at Nedre Fabrikk forfaller	Boplikt, nye boligtomter, skole, bussforbindelser	Et fint og nært bo- og rekreasjonsområde. Et spennende og vitalt kultursenter som omfatter stedets historie og nyskapende kultur. Et restaurert og skinnende anlegg på Nedre Fabrikk fullt av fine aktiviteter. En istandsatt og vedholdt kyststi (katastrofalt dårlig vedlikeholdt i dag – fine kulturminner går tapt).

5 kvinner og 4 menn (26-64 år)	Industrihistorien	Arbeiderboligene, kirken, Fossekleiva, Gamle Berger brygge, mange flinke i idrett og kultur, frivillighet	Bergerbukta. Stikker'n. Blindsand. Leinastranda. Svabergene. Langgrunnen. Gamle Berger brygge. Ulvika. Kyststien. Blodstien. Trollskogen. Fotballbanen og ballbingen ved skolen.	samme som forrige	Godt lokalsamfunn med unik industrihistorie på Østlandet. Bergerpledd en kjent merkevare. Gamle Berger brygge som er kjent for gode fiskemuligheter. BRYGGA MÅ OPP!	Fossekleiva, Nedre Fabrikk, Berger brygge, 17.mai på Berger, St.Hans på Blindsand, konserter i kirken, kyststien	skole, kollektivtilbud (til Sande)	Noen flere områder til utbygging uten at det ødelegger stedet slik det er i dag. Ny båthavn på Blindsand. Med enkle midler kan Stikker'n bli en fantastisk badeplass. Gjenreise Berger brygge. Gjenåpne Berger skole. Barne- og ungdomsklubb. Bussen kan ikke stoppe ved Berger skole
2 kvinner og 2 menn (35-60 år)	Fabrikkhistorien	husene, Fossekleiva med drift, museet, historielag	Fossekleiva, Leinastranda	Fossekleiva, kyststien	Kyststien, geologien, fjellveggen, Bergerbukta, bygningsmassen, Fossekleiva, historien	Alle historiske bygninger, idrettsmiljøet, kyststien, synd å ha mistet skolen og 17-mai feiringen. Fossekleiva og Smia som møtested og barnehagen som skaper tilhørighet til Berger. Historiske vandringer rundt på Berger. Sommersnacks med aktiviteter på Berger.	barneskole, bussforbindelse til Sande	Flere mennesker, flere boliger utenfor den historiske kjernen, møtepunkter, kiosk
3 kvinner og 2 menn (35-60 år)	Historien rundt fabrikk og folkene som har bodd og bor her.	Bebyggelsen og veier/stien, navn på steder.	Historiene fra gamle dager, idrettshistorien, fabrikkene, viktig med naturområdene rundt Berger.	Fossekleiva, de gamle arbeiderboligene, skogsveien til Blindveien, kyststien.	Historien og området	All gammel bygningsmasse, Bergerbukta, kyststien.	Flere møtested, en butikk, skole, leiligheter for eldre.	Et levende lokalsamfunn med samhold og aktiviteter.
4 kvinner og 2 menn (35-60 år)	Fabrikk og Jebesen	Nesten alt	Nedre og Øvre gate	Fossekleiva, kirken og arbeiderboligene	Historien og bygningsmassen	Fabrikkbygningene, de gamle bygningene, skolen og naturområdene	skolen, 17.mai feiringen, mer liv i idrettslaget	mange barnefamilier, fellesaktiviteter
	Fabrikkhistorien og utbyggingen av Bergeråsen.	Den gamle bygningsmassen og Bergeråsen som er den samme. Skolebygningen. Veier og stier er fremdeles her. Idrettsaktivitetene som slalom, langrenn og mandagsløpet	Berger fabrikk (nedre fabrikk), Fossekleiva, kirken, arbeiderboligene, skolen, Stikkern, Blindsand og lekeparksen.	Som forrige samt veien til Blindeveien	Fabrikkhistorien	som i E	skolen, bedre bussforbindelse til Sande, mer aktivitet for alle aldre	jf forrige pkt. Et samfunn fullt av engasjement og muligheter for alle som vil
1 kvinne og 1 mann (33-63 år)	Fossekleiva, tekstilindustrien og menneskene	Arbeiderboliger rundt Fossekleiva og selve Fossekleiva	Fossekleiva	Fossekleiva, kyststien, Bergerbukta, Leinastranda	Nærhet til vannet og historien, Bergerpledd	Berger kirke, Fossekleiva, Berger gård	Barneskole, butikk, busstilbud	Et levende samfunn gjennom alle sesonger
	Naturgitte forhold og all ferdsel/transport	Spor over alt	Båtliv	Fossekleiva og stien mot både marka og elva	Store friområder og bevart industrisamfunn	Fossekleiva knyttet sammen med Nedre Fabrikk og brygga	Leiligheter for unge og pensjonister	Oppgradert infrastruktur, landskasskjøtsel, noen moderne leiligheter

1 kvinne og 2 menn (15,17 og 49 år)	Fiske og landbruk, skipsfart, senere industri og sport	skute i kirketaket, levende gårder, arbeiderboligene, idrettsanlegg, gamle veier, fabrikkene, brusfabrikken, brygge, demninger	Dyrdals historie (som eier), skiløyper og hoppbakke	Glanern, kyststien og fabrikkene	nærhet til kyst og skog samt roen her ute	Demingene, 'kafedammen' som gror igjen	skole, butikk	J vi er veldig fornøyd med Berger slik den fremstår nå. Da vil det handle om å bevare området slik det er
2 kvinner og 3 menn (19-50 år)	Tesktilfabrikk og kultur, båtliv, fising, lokaleprodukter, fellesskapet	Fossekleiva kultursenter, kulturaktiviteter, fotball, Berger gård	Stikkern, Fossekleiva, kunstnerne, skolen, Leinastranda, Kyststien, kirken, Blindevann, turområder, Begrer gård, gårdsbutikken	Fossekleiva, Leinastranda, Berger museum	industrisamfunnet, arkitektur/arbeiderboligene, strendene, kyststien, kirkemaleriene	Fossekleiva, kirken, mørketidsfest, kyststi, dammen/fossen/demning er, Nedre fabrikk skulle vært ivaretatt	skole, dagligvare, bussforbindelse til Sande og Drammen	skolen i bruk, god bussforbindelse, mers støtte til Fossekleiva, gang og sykkelveier til Svelvik og Sande, bruk av vannkraften
7 kvinner og 1 mann (28-72 år)	industrien og nærheten til fjorden	Landskapet, bebyggelse, befolkning, aktivitet	Parrken, Stikkern, hoppbakken, Blindevannet, fotballbanen, Blindsandodden, Leinastranda, kirken, St.Hansfeiring på Blindsand	Fossekleiva med museum, Smia og Cafe Jebesen, Strandområdene/kyststien, 'Berger brygge', kirken, Glanern, Borjern, Blindevann	Arbeiderboligene, Fossekleiva, aktivt historielag, godt bevart industrihistorie, åpent og inkluderende samfunn	kirken, Fossekleiva, arbeiderboligene, St.Hansfeiring på Blindsand, onsdagsløp i parken, skirenn ved Seterdammen, 17.maifeiring i Smia, parken og strendene	kollektivtilbud, skole, lekeplasser, dagligvarebutikk, boplikt, bedre båtthavn, en aktiv velforening	bedre kollektivtilbud, god båtthavn, gang og sykkelvei langs Bergerveien, levende lokalsamfunn med småskole, dagligvarebutikk, boligtomter, bruk av kirken som kulturkirke
10 kvinner og 5 menn (22-82 år)	naturressurser/vann, jordbruk, tilgang til sjø, skogbruk	damanlegg i vassdraget, kraftkilde og drikkevann	kystlinjen, den lange historien, jordbruket, gamle stier	kyststien, Fossekleiva med museum og kultursenter, Berger kirke, Landskapet, Bergerbukta, Furuskogen	se forrige	se forrige og neste	Berger brygge for besøkende, Båtthavn for lokalbefolkningen	nærbutikk, bussforbindelse, skole, virksomhet i Nedre fabrikk, en kommune som tar ansvar og hensyn, vær forsiktig og vennlig med forandringer
3 kvinner og 3 menn (13-66 år)	arbeidersamfunnet som helhet, idrett, Berger kafe, Samhold	Arbeiderboligene og Fossekleiva kultursenter, gamle veier	gamle Strømm sykehjem, slalåmbakken i Seterkleiva, Berger kafe, Stikkern og Leinastranda	Fossekleiva kultursenter med Berger museum, tur til Blindevann og Glanern, Bergerbukta med Stikkern, parken og Leinastranda, hele nedre Berger	Bare å ta seg en tur til Berger det 😊 og se, Fossekleiva og kirken	Fossekleiva for alltid, Stikkern, Parken og Blindsand, arbeiderboligene med regler for hvordan de skal se ut, noe flott på den gamle fabrikk	aktivt skolesamfunn, idrett, gjerne butikk	Berger skal se ut akkurat som nå 😊 men forhåpentligvis med litt mer liv og røre med tanke på skole og idrett. Båtthavn, unngå at det blir mere utkant
1 kvinne og 2 menn (30-60 år)	Det at Fossekleiva og arbeiderboligene har blitt tatt vare på	ser pent ut, bebyggelsen, befolkningen er det ikke noe å si på	De gamle veiene fra fabrikkens tid burde vært tatt vare på	naturen og fritidsmulighetene	Har alt	Arbeiderboligene	bussforbindelse, gjestebrygge	vil helst at Berger skal forbli slik det framstår i dag
og kone	etablering av Jebesen og Co med påfølgende infrastruktur	landskapet med veier, jorder og bebyggelse slik det var i 1880-årene	Fossekleiva, kirken, Smia	Fossekleiva kultursenter, Berger kirke,	Beliggenheten og naturen lunt inne i Bergerbukta, Stikkern, Begrerstranda, Leinastranda, kyststien, lysløypa	fossekleiva og Berger kirke, arbeiderboligene spesielt i Fossekleiva	åpen skole, butikk og postkontor hadde vært fint, utvoer dette kan vi ikke se at Berger mangler noe vesentlig	Omtrent som i dag uten noe mer boligbygging, bedre tilrettelegging for besøkende, holde skogen nede for å beholde utsikten

1 kvinne og 4 menn (52-67 år)	nærhet til sjøen, jordbruk, oppstart av Berger fabrikker, berger brygge, skole, idrett, foreningsliv, Samhold, innflytting, Bergeråsen	oppdemming av blindevannssdraget, navn etter innflytting, industribebyggelsen, idrettsanelgg, skole, kirke	Berger kirke, Fossekleiva, Berger IL, Automatsentralen for telefon, Snippen velhus på Sand, historien om Berger, Strømm gamlehjem	Kyststien med badeplasser, turstier, naturen, Fossekleiva, arbeiderboligene, kirken	kort vei til sjø og skog, unikt bevart industristed,	Parken, strandsonene, Berger IL med hus og bane, kirken, Fossekleiva, skolen!!	oppgradering av lekeplasser, handikapprampe på badeplass, skaterampe, gjestebrygge, bedre gang og sykkelvei, bedre bussforbindele begge veier,	Et godt sted å bo der man tar vare på naturen og bygningene, gjenåpnet barneskole, bedre kollektivtilbud, bedre infratraktur
	Menneskene og miljøet		bading på Stikkern	kystien, Stikkern	turstier, i skogen og langs kysten, frukt og bær fra Berger gård, koslig kafe og museum	Resterende bryggeområde, Fossekleiva, kirken,	barnehage/skole, oppgradering av badeflate, slalåmbakken	barneskole og barnehage
9 kvinner og 4 menn (17-83 år)	nærhet til sjøen, fossen, tekstilfabrikkene og arbeidssamfunnet, senere Fossekleiva kultursenter, utbygging av Bergeråsen, levende samfunn fram til skolenedleggelse i 2014	færre barn, forgubbing, større andel ferieboliger	Fossekleiva kultursenter, kirken, kyststien, turstier og lysløype	Fossekleiva kultursenter og Begrer museum, kirken, arbeiderboliger, Bryggeveien/Brygga, kyststien	mange ildsjeler, nærhet og tilgang til sjøen og marka,	Fabrikkbygningene, kirken, Berger gamle brygge, Naustet (som sto på Stikkern og be tatt ned for å settes i stand)	skole og barnefamilier, dagligvarebutikk, busstilbud til Sande, båthavn med gjestebrygge, parkeringsmulighet for turstier og lysløype	Berger skole fylt med elever, boligutbygging, utvikling av Nedre Fabrikk til næring/bolig, jorder og hager tilhørende Berger gård bevart, bussforbindelse til sande, dagligvarebutikk, båthavn
2 kvinner og 2 menn (37-69 år) hyttefolk	Familien Jepsen som grunnla fabrikk	Arbeiderboligene, Fossekleiva kultursenter, kirken, Berger gård	Borjern, Blindsand, Turene til Berger brygge for å se på folk som kom med båten, Fabrikken (der vi hvert år var innom og handlet pledd(2.sortering)	Historisk vandring: Bergerbukta, Parken, lekeplassen, Fossekleiva via den gamle veien, Nedre gate, Nobelhula, båttur, kyststien, strender	En landets best bevarte industrisamfunn	Nedre fabrikk som forfaller, oppgradere lekeplassen	nærbutikk, gjestebrygge og cafe ved Berger Brygge, bedre tilgjengelighet fra Blindsand til Leinastranda	
4 kvinner og 4 menn (67-76 år)	Jepsens etablering av industrisamfunnet, beliggenheten i Bergerbukta, Blindevannet med vannfallet	Byggene fra industrisamfunnet, området langs Bergerbukta, Fossekleiva	Gamle brygga, Bergerbukta, båthavna i renna, kirken som Jepsen ga til kommunen/menigheten, turmuligheter, Blindevann,	Start ved Berger kirke, stien ned til gamle brygga, kyststien bort til Stikkern, rundt båthavna, langs stranden, forbi fotballbanen, til Blindsand og Leinastranda. Tilbake via Hovsveien, Nedre gate, Fossekleiva. Da sier alle: For et idyllisk og fredelig sted	beliggenheten skjult perle, tatt vare på kulturhistorien	kirken, Fossekleiva, arbeiderboligene, St.Hansfeiring på Blindsnd, lokal 17.mai, Blindevannet, kyststien, båthavn i renna,bukta	skole, matbutikk, busstilbud, tomter for nye hus, gjestebrygge	Som i dag med noe modernisering som tar hensyn til kulturhistorien og bevarer den kulturskatten Berger er
egen +2	fra jordbruk via industri til kultursenter, historien til Berger	fabrikken og arbeiderboligene, rikt foreningsliv, dugnadsånd, Fossekleiva med statue av Jepsen	Fossekleiva, kyststien, parken	tur langs sjøen med Berger brygge, Blindsand, Leinastranda og i marka med avslutning på Fossekleiva	unikt bevart industrimiljø, Fossekleiva, St.Hans på Blindsand, Berger klubbhus	kirken, fabrikkene, arbeiderboligene, liv på fotballbanen	Berger har det meste, flere aktiviteter for barn og unge, Berger brygge med gjestebrygge	ruste opp de gamle stiene og broene over elva

							og cafe, båthavn	
3 menn og 3 kvinner (26-87 år)	ullvarefabrikken/arbeidspl assene	Fossekleiva, arbeiderboligene, kirken, aldershjemmet	Fossekleiva kultursenter	Fossekleiva, museet, kirken, kyststien, Glanern	idyllisk beliggenhet ved sjøen, nærheten til Drammen	de tradisjonsrike stedene: museet, Fossekleiva, kirken, arbeiderboligene	sykkelsti, gangveier, kiosk, enkel servering ved sjøen	Gjenoppbygging av Bergerbrygga med servering, mulighet for å legge til med båt, flere kunsthåndverkere
1 kvinne og 2 menn (23-76 år)	den gamle ullvarefabrikken	hus og bygninger	parken, Fossekleiva, idrettsplassen	langs vannet, Fossekleiva	lite hytter, nærhet til sjøen, fine turområder		skole så familier med barn vil bo her	ett levende samfunn som er tilrettelagt for liten og stor, gammel og ung

3 Berger før og nå

Dette kapitlet presenterer DIVE-analysens første trinn (**D**escribe) og beskriver hvordan naturgitte og kulturelt betingede forhold, hver for seg og samlet, har formet Berger til hva stedet er i dag.

Beskrivelsen er et kunnskapsgrunnlag for å forstå Bergers historiske utvikling. Dette vil i neste omgang danne utgangspunkt for en tolkning av stedets kulturhistoriske karaktertrekk og en vurdering av hvordan disse har betydning for samfunnet lokalt og utad i dag og samtidig kan utnyttes som muligheter i en videre utvikling av stedet.

Kapitlet oppsummeres i en tid/rom matrise som viser de vesentligste trekkene i den historiske utviklingen og hvilke fysiske spor som bidrar til å synliggjøre denne utviklingen i dagens Berger. Matrisen er DIVE-analysens verktøy for å vise sammenhengen mellom stedets formative tidsepoker og romlige nedslagsfelt. Matrisen viser Bergers utvikling langs en tidslinje som begynner med vår tid og deretter går bakover i historien for å avdekke hvilke historiske lag som inngår i dagens utgave av stedet. Sentrale hendelser på Berger ses i lys av hendelser ellers i Norge og i verden i den aktuelle perioden. Bergers karaktertrekk er vist ved en kombinasjon av romlig og tematisk forståelse.

Beskrive

3.1 Landskapsrommet

Berger ligger mellom åser og koller helt syd i nye Drammen kommune. Tidligere tilhørt Berger Strømm kommune (fra 1845 til 1964) og Svelvik kommune (fra 1964 til 2020) og var fram til 1919 tilhørende Jarlsberg Amt, deretter Vestfold og nå Viken fylke. Berger ligger på fylkes- og kommunegrensen mot Holmestrand (tidligere Sande) kommune i Vestfold og Telemark. Skillet mellom fylkene følger dalstrekket sørover fra Røysjø over Nordby-kupa til Svanevannene og Blindevann og følger delvis Bergerelva før den går gjennom Bjørnebråtan ned til Dyrdal og ned mot fjorden vest for Leinastranda. Blindevannet og Bergerelva har vært kraftkilder for møller og sagbruk tilknyttet Berger gård og Dyrdal gård på hver sin side av elva og var grunnlaget for etableringen av Berger fabrikk i 1879. Skogsterrenget nordover fra Berger er kupert og delt opp i flere mindre nord-sydgående dalfører som har gravd seg ned i Drammensgranitten, og som utgjør grunnfjellet mellom Sandebukta og Drammensfjorden. Under istidene har isen beveget seg fra nord mot syd og ytterligere markert nord-sydlinjene i landskapet. Da landet steg, dannet sjøen terrasser i løsmassene helt ned mot det nåværende havnivået, som for eksempel terrassen ved den tidligere skibakken ved Dyrdal. Fra åsene som stikker opp av landskapet (rundt 300-400 m over havet) er det utsikt i sydøstlig retning. Mellom åser og koller ligger flere småsteder med strender, bukter, dyrket mark og bebyggelse. Gårdsbrukene i området er hovedsakelig små og ligger lunt og skjermet i et landskap der sola varmer opp jordbruksarealene mellom bergene og gir grunnlag for dyrking av korn, frukt, bær og grønnsaker. Fruktavl og dyrking av hageurter tiltok på slutten av 1870-tallet, noe som også medførte salg utover herredets grenser. I en telling fra 1939 var det 17 512 frukttrær og 3174 bærbusker i Strømm herred.

Gården Berger var den største gården i det tidligere Strømm herred. Den ligger i sydøst-hellinga med utsikt utover Oslofjorden og ytre del av Drammensfjorden.

3.2 Den eldste historien

Berger har vært bebodd i svært lang tid. En naturlig vik og fruktbare forhold har gjort dette stedet til et gunstig bosted. Øverst i en ur på Hovet ved foten av Borgaren, finnes en hule (kalt Mikkelsenhula eller Nobelhula) som trolig ble brukt av mennesker i steinalderen (Askeladden-id. 49066-1). Den gang levde man av fangst og jakt, og en hule som denne ga naturlig beskyttelse. Med et langt høyere havnivå var dette området et skjærgårdslandskap med holmer og skjær. Nærheten til havet var dominerende for folks liv, og mye av ferdselen var via sjøen. Det er også gjort funn av redskaper fra samme periode på nordsiden av Bergerbukta, like sør for Kirkeveien og nordvest for Bryggeåsen (id. 51313-1). Flere redskaper skal ha blitt funnet her under graving i hagen til den tidligere bestyrerboligen. Også ved Hovet skal da ha blitt gjort løsfunn av flint, og på stranda ved Blindsand er det funnet en fiskekrok laget av bein (C5852). En rekke redskaper, inkludert økser og en kølle i stein, samt diverse fragmenter i flint er i tillegg funnet i Sandvika og på Hovet (C53123, C20845).

Fra og med yngre steinalder ble dyrehold og jordbruk den viktigste måten å livnære seg på. I bronsealderen (ca. 1800-500 f.kr) ble flere gravrøys oppført. Disse kan vi fortsatt oppleve på høydedrag langs kysten. På toppen av åsen ovenfor Blindsandodden ligger en stor gravrøys og en annen mindre struktur (id. 53029). Gravrøysa er ca. 13 m i diameter, består av 2-3 lag med stein og har opprinnelig hatt en murt kant. Heller i midten av røysa er tydelig flyttet på, og kan være rester etter et gravkammer. Om lag 3 m bortenfor ligger en mindre samling oppmurt stein som tidligere ble tolket som nok en gravrøys, men som etter nyere undersøkelser er tolket som en struktur av ukjent funksjon. Noe sørvest for dette ligger en avlang gravrøys, ca. 8-9 m lang (id. 74920-1). Røysa er delvis

omrotet og skadet i nyere tid. Flere gravminner av denne typen finnes også i Leinaåsen og på Bergbryggodden (id. 74919-1, 77232-1, 62836, 9618-1 og 19454-1). Også på motsatt side av Drammensfjorden ved Holmsbu finner vi gravrøyser fra bronsealderen. Ved siden av bergkunst er gravrøyser den vanligste kulturminnetypen fra denne perioden i Norge.

Gravrøyser mellom Blindsand og Sandvika, lokalitetsid: 62836 og 74919 (foto: Anne Synnøve Horten 2012)

Plasseringen av gravene på høyder med utsikt har gjort at de må ha vært godt synlige både fra sjøen og fra landområdene rundt. Med et høyere havnivå i bronsealderen enn i dag var disse gravene fysisk, men trolig også symbolsk, knyttet til sjøen. Denne type graver ble få forunt, og vi må anta at det har vært den ledende eliten i datidas Berger som både hadde ressurser til og behov for å reise slike monumenter over sine døde. Gravene må ha fungert som viktige maktmarkører i sin samtid.

Det er gjort noen få funn av gjenstander fra bronsealderen i området. Viktigst blant dem er en beltekrok av bronse. Den er funnet i Berger uten nærmere stedsangivelse (C17362). Dette er den første som er funnet i sitt slag i Norge, med nærmeste parallell funnet i Danmark. Slike beslag kan dateres til eldre bronsealder, og er gjerne funnet i mannsgraver. Trolig stammer også beltekroken fra Berger fra en grav.

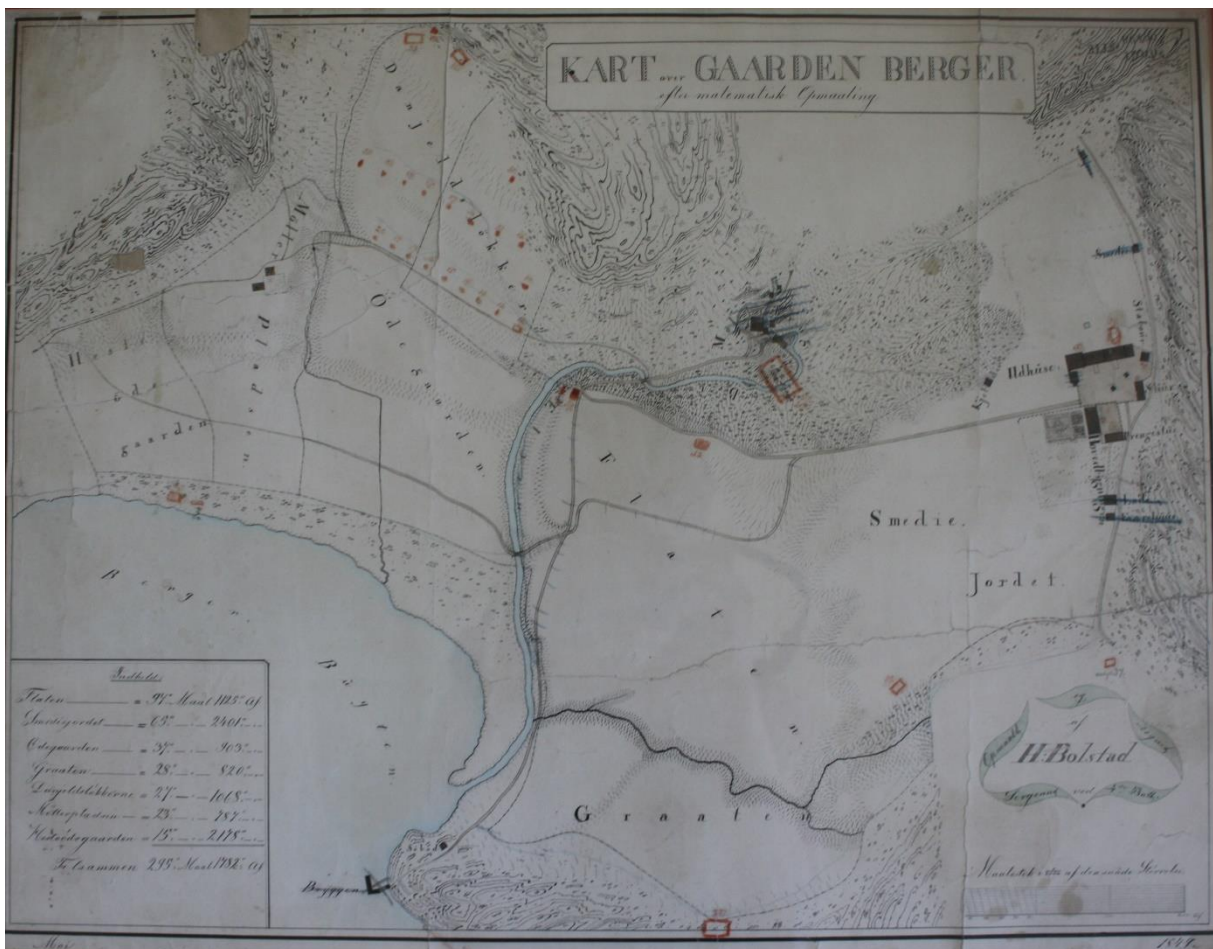

Beltekrok funnet i Berger datert til eldre bronsealder

Fra yngre jernalder og vikingtid har vi ingen synlige spor etter mennesker i Berger, men det er bl.a. gjort funn av en skrubbekvern fra vikingtid i Hovsveien 23, samt en kokegrop på Hovet.

3.3 Jordbruk/Gårdsmiljø

Omkring år 1600 skal det ha vært rundt 30 gårder i Strømm herred hvorav omtrent en tredjedel var ødegårder som hadde kommet i drift igjen etter svartedauden. Kronen/Kongemakten var fremdeles den største grunneieren i bygda, og de fleste brukerne var leilendinger. Under grevetiden fra rundt 1670 til 1814 var Strømm herred underlagt Jarlsberg grevskap som da eide rundt 85 % av jorda. Berger gård var en av de få som var i privat eie. I første halvdel av 1800-tallet var det en betydelig folketilvekst i Strømm. Folketallet økte fra 453 til 1226 i tiden fra 1801 til 1865. Med industri-etableringen økte folketallet til 1598 i 1900. Av de 84 selveide gårdsbrukene i Strømm i 1865 var det flere brukere som også hadde erverv som skippere, matroser, håndverkere og fiskere. Knem, Nes og Berger var blant de mest betydningsfulle i bygda. Seterbruket i bygda later til å ha tatt slutt før 1850, som er tidligere enn i Vestfoldbygdene innenfor. Rundt 14 setre skal ha vært i drift i Strømm.

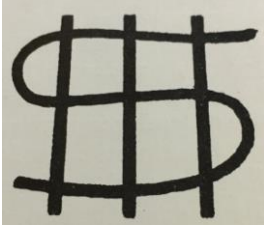

Berger gård 1849 (H.Bolstad) med Jepsens påtegninger for utvikling av industrisamfunnet

3.3.1 Berger gård

Berger gård er nevnt i skriftlige kilder fra 1300-tallet da den delvis var selveiergods og dels kloster-gods under Hovedøen kloster. Gården grenser mot Dyrdal gård i Sande i syd, Brekke i vest, Sand i nord og fjorden i øst. Berger gårds utmark og skog strekker seg langs Bergervassdraget inn til Blindevann. På 1600-tallet sognet området til Jarlsberg grevskap, men Berger var selveiergods også under grevetiden. Gården ble delt i to på 1600-tallet, men slått sammen igjen til ett bruk i 1760-årene. Gårdens husmannsplasser er første gang nevnt i 1664 (5-6 plasser), men disse ble etter hvert lagt inn i gårdens innmark. Berger gård hadde på 1600-tallet humlehage, en liten bekkesag, kvern til husbehov og dessuten rettighet til et laksefiske som gården delte med Dyrdal. Sagbruket har ifølge

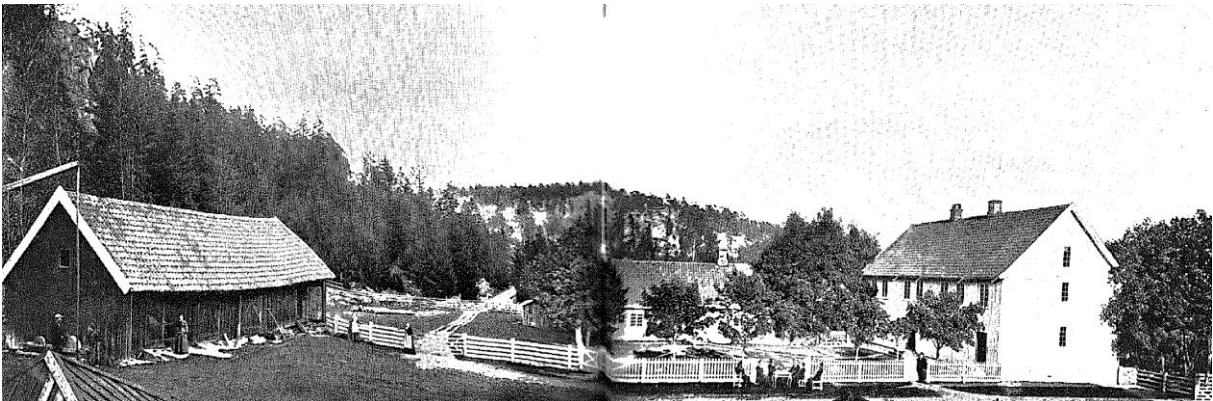
regnskap fra 1611-12 levert skårne bord samt et parti sperrer til Holland. Senere på 1600-tallet finnes både en øvre og nedre Berger sag drevet av Jacob Berger. Tidlig på 1800-tallet har gården tre kverner og én sag. Skogen ble sterkt hogd på 1600-tallet, og både i 1697 og hundre år senere ble det sagt at Bergers skog var uthogd og utbrent. Skogbruket/sagbruk har dermed i hovedsak vært drevet for et lokalt marked.

Bumerke for Hans Hanssen Berger og Halvor Halvorsen Ebbestad gjengitt i pantebok datert 17.februar 1685

Fra slutten av 1860-årene begynner Berger gård, som er bygdas største, å selge gårdsprodukter som melk og smør til Svelvik, som på den tiden er et sentralt knutepunkt og handelssted i regionen. Gårdsdriften ble på den tiden lagt om med produksjon for salg som formål.

Gården har skiftet eier mange ganger. Herman Berger kjøpte gården i 1820 og eide den fram til sin død i 1878. Året etter ble gården kjøpt av Jürg Jebsen. Ved Jebsens kjøp og etablering av Berger fabrikk og Fossekleven, ble demningene i Bergerelva forhøyet og Jebsen ble eier av hele fossen som tidligere var delt mellom Berger og Dyrdal.

Berger gård ca. 1878 med vognskur til venstre, drengestue i midten samt hovedbygning oppført av Herman Berger rundt 1835 (fra Eier 1951)

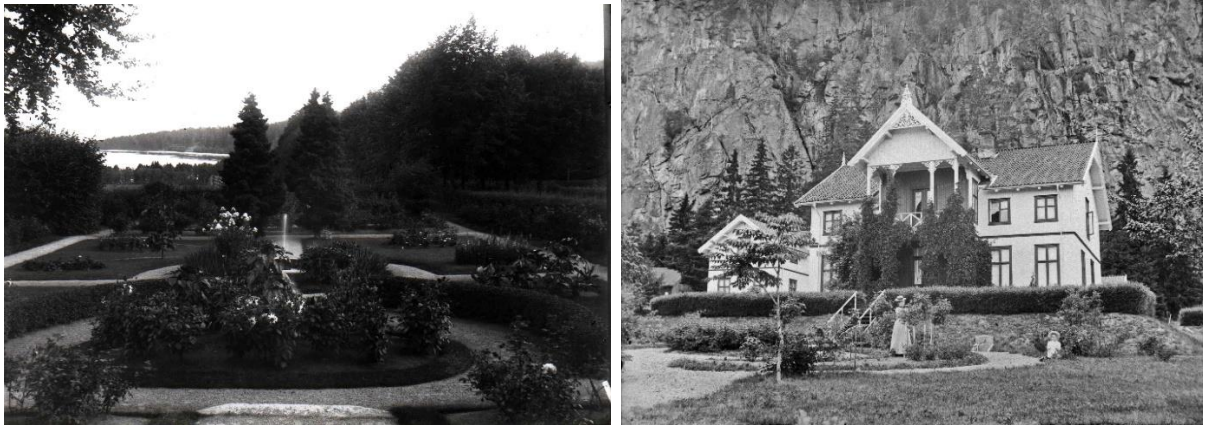

Berger gård (NIKU 2019)

Ifølge takst av 1848 besto bebyggelsen på Berger gård da av en to-etasjes hovedbygning, drengestue med bryggerhus, stolpebod på ni stolper vest for hovedbygningen med kornbinger i 2.etasje, ved- og vognskjul nord for hovedbygningen, uthusbygning med to låver og vegg i vegg med denne fjøs. Med unntak av vognskjul i bindingsverk og fjøs av gråstein var alle bygninger oppført i tømmer.

Hovedbygningen på Berger gård sett fra hagen (Berger museum) og oversiktsbilde Berger gård 1950 (Widerøe 2011)

Prydhagen på Berger gård tidlig 1900 (Berger museum) og Fossekleiva gård bygget for Jørg Jebsen (Berger historielag)

Berger gård og Fossekleiva gård (NIKU 2019)

3.3.2 Husmannsplasser/underbruk

Fram til innføringen av husmannsloven i 1851 var det flere husmenn under Berger gård, med og uten jord og egen bebyggelse. I Strømm ble husmannsplassene tidlig lagt inn under gårdsbrukene på grunn av oppstyking av brukene til mindre bruk som ikke hadde behov for husmenn.

Husmannsplassene lå gjerne i skogkanten i nærheten av gårdene, men det lå også mindre bruk

lengre til skogs og på små plasser hvor skogsarbeid, fangst, båtbygging og tjærebrenning kunne inngå i virksomheten.

Registrerte husmenn/underbruk under Berger fram til 1851:

1666: tre husmenn

1723: en husmann

1747: to plasser: Iversrød (uten bebyggelse) og Sætren (med frem- og uthus i slett tilstand)

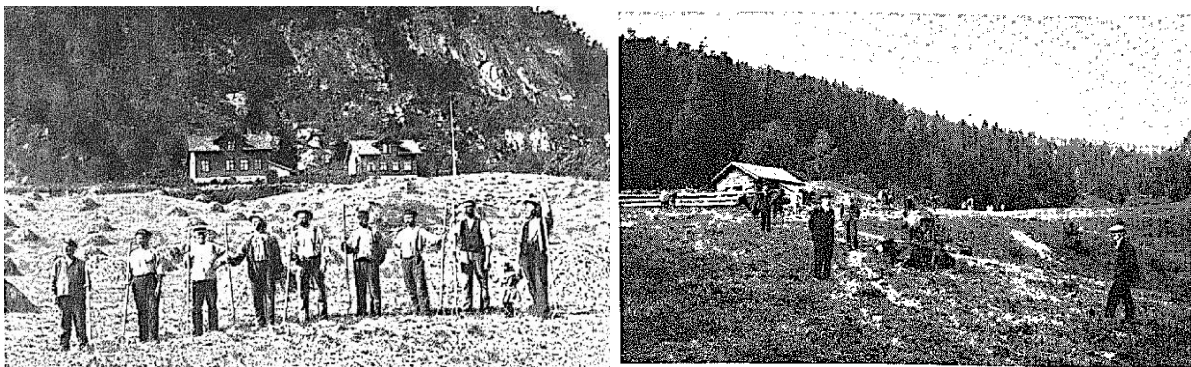
1760: tre plasser: Sætra, Bråten og Jernbu.

1794: 6 plasser: Sandsvig (2 stk), Ødegårdsplassen (tidl. Jernbu), Bråten, Sætra og Ulvika/Hullevig

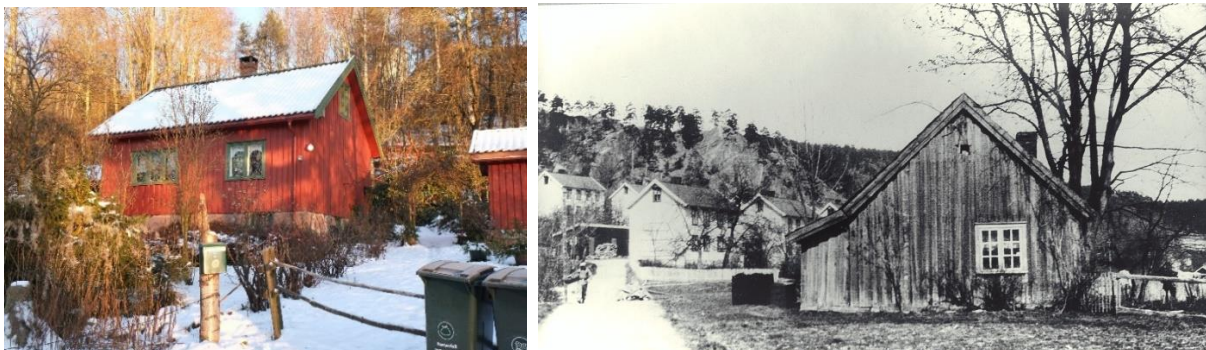
1849: (iflg Bolstads kart) Flaten, Smediejordet, Ødegaarden, Graaten, Danjeldsløkkene,

Møllerpladsen, Hesteødegaarden

1865: 5 husmannsplasser på Berger

Slåttmennskap på Berger gård i begynnelsen av 1900-årene og Bergersetra 1922 (fra Eier 1951)

Tidligere bolig for sveiser i Kirkeveien 22 (NIKU 2019) og trolig Ødegaarden på Hovet (Berger historielag)

3.3.3 Dyrdal gård

Gårdens opprinnelige navn antas å være Dyradalr etter dyr som i området ventelig har vært elg eller hjort. Navnet skrives i 1535 Dyredal, 1593 Diuerdall, 1605 Dyrendal, 1668 og 1723 Dyredal. Gården har tilhørt Strømsgodset og er regnet som en fullgård. Dyrdal er siden 1500-tallet omsatt mange ganger og har i perioder vært eid av Berger-slekt. Gården ble på 1840-tallet delt i flere bruk og teiger som senere er bebygd og bebodd i ulike perioder (blant annet Dyrdal, Sandvika, Hovet, Leina, Fossheim, Fjellheim, Fjordblikk, Solhøi, Granli, Sommerfryd, Eklund, Åsvang, Nordstad, Haugen, Sagvollen). Dyrdal skal ha hatt to husmannsplasser: Ødegårdsbråten og Sandåker som begge var fraflyttet før 1865. På Ødegårdsbråten skal Anne Nilsen ha bodd. Hun var amme på Berger gård. Ingen setre har vært tilknyttet gården. Dyrdal gård og Berger gård eide i 1516 hver sin 'saltkjelesåte' for saltkoking i Sandvika. Fram til Jebsen kjøpte vannrettighetene i 1879, var bruken av vassdraget delt mellom Berger og Dyrdal.

Dyrdal gård 1917 og i dag (Berger museum/NIKU 2019)

3.4 Industrisamfunnet 1879 – 1965

Vinteren 1879 var Jens Johannes Jebsen på vei fra Ytre Arna til Kristiania sammen med sin far Jürg Jebsen for å etablere en tekstilfabrikk ved Akerselva. Jürgs bror Peter Jebsen hadde i 1845 etablert landets første bomullsveveri i Ytre Arna. I 1852 startet Jürg Jebsen en ullvarefabrikk like ved. De to bedriftene ble slått sammen i 1862 og fikk navnet Arne Fabrikker i 1878. Ytre Arna utviklet seg til et industrisamfunn rundt fabrikkene med boliger, skoler, idrettsanlegg og foreningsliv. For å komme nærmere det svenske markedet, som sto for en stor del av omsetningen, ønsket Jebsen-familien å etablere seg på Østlandet. På grunn av tykk is på Oslofjorden måtte de reise til lands siste del av reisen og gikk tilfeldig i land ved Berger. Her overnattet de på Berger gård, som også var skystasjon. Gården viste seg å være til salgs fordi den tidligere eieren Hermann Berger nylig var død, og Jürg Jebsen kjøpte gården med tilhørende rettigheter til å utnytte vannressursene i Bergervassdraget. Samme år etablerer sønnen Jens J. Jebsen firmaet Jens J. Jebsen & Co. Han startet oppføringen av Berger fabrikker i 1880.

Eksportforbudet av engelske maskiner var opphørt i 1842, og dette åpnet for etablering av tekstilindustri i Norge. Sommeren 1880 dro Jebsen til England for å hente hjem maskiner og faglærte tekstilarbeidere. Typiske Bergernavn som Eastwood og Bullen stammer fra denne ekspert-importen. I tillegg til lokal arbeidskraft fra regionen ble arbeidere også hentet fra Sverige og Tyskland, samt fra Jebsens tekstilfabrikker på Vestlandet. Arbeidet startet med å bygge veier og brygge nede ved fjorden for å kunne frakte materialer og maskiner til bygging av fabrikk og arbeiderboliger. De første maskinene kom fra England, men fra 1890 ble de fleste maskiner innkjøpt fra Tyskland.

Nedre Fabrikk var det første fabrikkanlegget oppført på Berger. Formålet var å reise en ullvarefabrikk etter mønster fra Oldham i Nord-England. Jens J. Jebsen skisserte inn plasseringen av fabrikk på kartet (se neste side) der hvor elva gjør en naturlig bue. Her var det fast fjell og et godt fundament for fabrikk. Her lå allerede en mølle/sagbruk som utnyttet vannfallet fra Blindevann, med forbindelse ned til fjorden. Slik lå de naturgitte og strukturelle forholdene til rette for anleggelsen av en moderne tekstilfabrikk, nært knyttet til fjorden og til Sverige, som var et marked Jebsen var interessert i.

Det kan synes som om bygningen som ligger bak i øst-vestlig retning og som er den høyeste, var den første. Denne bygningen er markert som bygning B på fotoet nedenfor. Bygningen stod delvis klar i september 1880 slik at tekstilmaskinene importert fra England kunne bli satt inn. Fra juli 1881 var fabrikk i drift. Bygningen rommet fire sett kardemaskiner, med tilhørende spinnestoler og 20 vevstoler. Allerede året etter ble anlegget utvidet med en ny fløy (A). Denne var noe lavere enn den antatt første og lagt i vinkel inn mot denne, orientert nord-syd (se foto).

Utsnitt fra kart fra 1847 med Jepsens påtegninger av hvor fabrikken og de første arbeiderboligene skulle ligge (Berger museum)

I løpet av neste tiår ble både kontor med lagerrom for ferdige varer (C), råstofflager (D), fargeri (E), og snekker- og reparasjonsverksted (G) oppført. I 1887 ble det anlagt et elektrisitetsverk for lys til fabrikken. Produksjonslokalet (H) ble oppført i 1936 og påbygget med en etasje i 1951. Et nytt fargeri/lager (K) ble oppført inntil bygning B i 1951 (ref. NIKU rapport 2005).

Berger fabrikk etter siste utvidelse på 1950-tallet (bygning D ble revet på 1960-tallet)

Berger Fabrikker tidlig 1900 (Berger historielag)

Hovedbygningene dannet i utgangspunktet en forplass, med adkomst fra sydvest. Den eldste karttegningen viser to tidlige broforbindelser over elva – en oppe ved fabrikkområdet og en lenger ned i åkerlandskapet. Kartet viser også hvordan veisystemet løper langs elva.

Fotoet fra tidlig 1900 (over) viser hvordan anlegget fremstod som et kompleks bestående av industribygninger av samme karakter reist rundt århundreskiftet. I perioden 1936-1952 ble fabrikk-anlegget utvidet med flere bygg.

Industriarkitekturen fra den industrielle revolusjonen på slutten av 1800-tallet var inspirert av romansk borgarkitektur og fremsto som praktfulle og storslåtte bygninger med historiserende teglfasader. Arkitekturen gjorde at folk gjerne valfartet for å se de nye industrianleggene som reiste seg ved Akerselva og andre vannfall som på Berger. Bygningene var likevel hovedsakelig enkle i form og volum for å romme de moderne maskinene (Jaquard-maskinene var høye), og de ble oppført i en moderne konstruksjonsmetode med stålsøyler og dekker som ga muligheter for store åpne rom egnet for industriell virksomhet. Vinduene var mange og høyreiste for å slippe inn mest mulig dagslys og sikre godt arbeidslys. Berger fabrikk fikk elektrisk belysning fra eget kraftverk allerede i 1887. Den ubehandlede teglen i fasadene kom fra lokale Selvig teglsteinbruk i Sande.

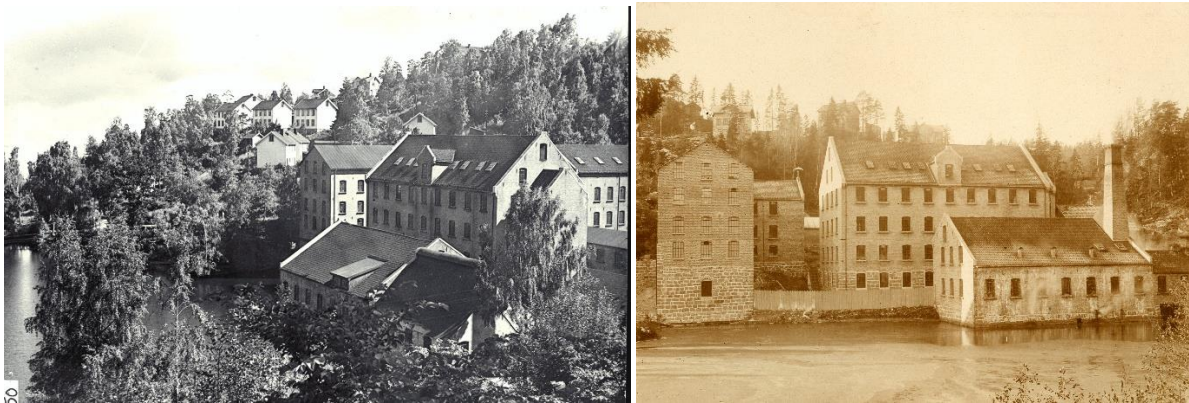

Berger Fabrikker (NIKU 2020)

Samtidig med oppstart av den nedre fabrikken sto de fem første karakteristiske arbeiderboligene ferdigbygget etter modell fra Jepsens arbeiderboliger i Arna. Jepsen valgte å oppføre mindre boliger med plass til fire familier i hver, i stedet for større kasernebygg slik det ellers gjerne ble oppført ved industristeder. To av de første boligene fikk tilnavnene «Stortingssalen» og «Hurrabeisen» med ungarer i den ene og unge kvinner i den andre.

Fram til 1886 ble det oppført til sammen 16 arbeiderboliger av denne typen i Øvre og Nedre gate, med egen inngang, egne uthus og tilknyttet hage. Senere ble det oppført to i Fjellsbyen ovenfor Øvre gate, hvorav den siste rundt 1910. I 1885 var det 150 arbeidere ved Berger fabrikker: 70 menn og 80 kvinner.

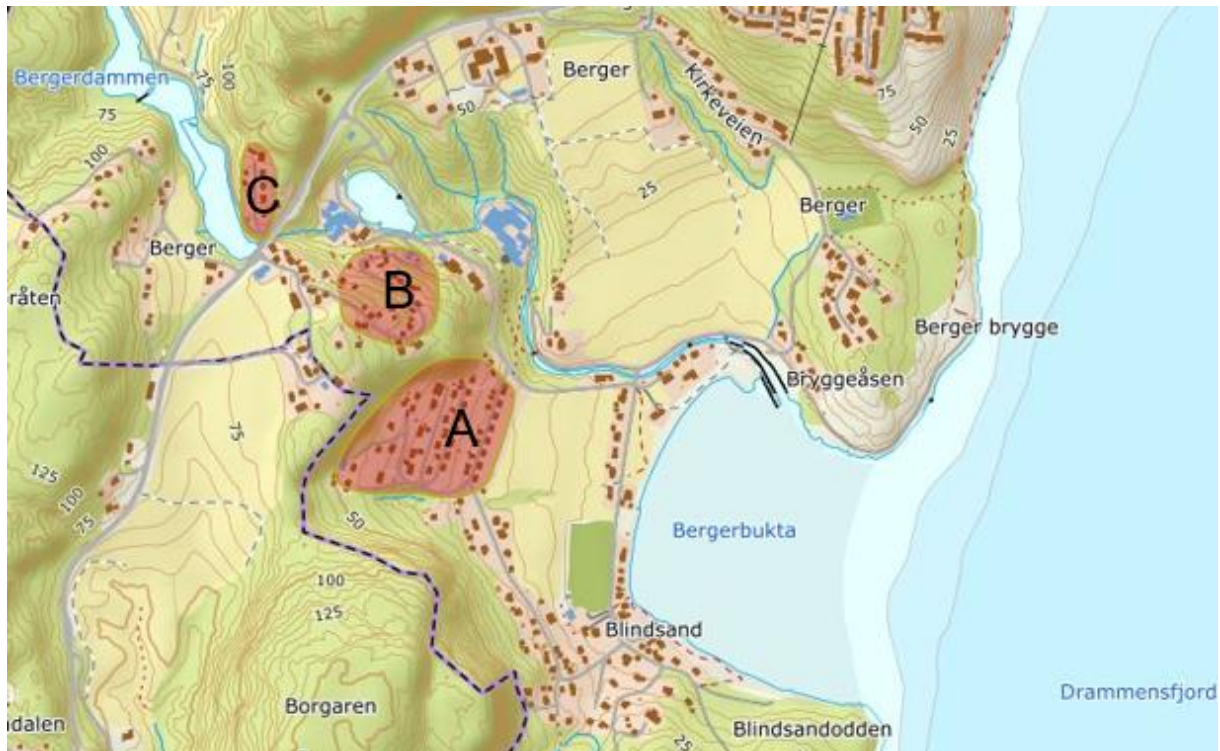
I 1889 ble Fossekleven fabrikk etablert av Jürg Jepsen og den yngre sønnen Jørg. Fabrikken ble imidlertid solgt til Jens i 1901. De to fabrikkene sysselsatte på det meste 300 arbeidere, og industrisamfunnet omfattet opptil 800 mennesker.

Fossekleven fabrikk (Berger historielag)

Med etableringen av Fossekleven i 1889 ble ytterligere 14 arbeiderboliger oppført, og totalt ble det bygget 32 slike boliger.

Bolighusene ble oppført etter samme modell: De er ca. 10 m lange, 7 m brede og 5 m opp til gesims. Husene ble oppført i to etasjer av tretoms planker. Hvert hus rommet opprinnelig fire leiligheter bestående av kjøkken og ett rom, med inngang og trapperom ut mot gavlvegg mot nord og sør. Ildsted sentralt i bygningskroppen ga varme og kokemuligheter for alle fire leiligheter. Innvendig høyde på rommene er 245 cm, noe som gir rikelig med lys til boligens rom både fra øst og vest. Gavlveggene er lukket på grunn av det opprinnelige trapperommet, og har bare vindu øverst i gavl. Dette gir lys inn til loftet. Til boligene hørte uthus og til dels hager.

Arbeiderboligene ble oppført på tre områder: A) Øvre -, Nedre gate og Skolebakken med 19 bolighus, B) Fossekleiva med 8 bolighus og C) Torbjørnshaugen med 5 bolighus.

De åtte arbeiderboligene som ble oppført i tilknytning til Fossekleiva hadde samme utforming, men ble plassert tilpasset terrenget og veien som ble anlagt fra Berger bru og ned til fabrikken. Boligene langs Fossekleiva hadde ikke hager og fikk innlagt vann først på 1970-tallet på grunn av de naturgitte forholdene. Boligene på Torbjørnshaugen ble plassert på rekke på oversiden av brua/Strømmveien med hager mot øst og uthus på vestsiden av veien.

Landskapsformasjonen Borgaren med Berger og Dyrdal gård på hver side, og Fossekleven fabrikk med arbeiderboliger i front (Berger historielag)

Område A

Arbeiderboliger i Øvre -, Nedre gate og Skolebakken (NIKU 2020)

Område B

Arbeiderboliger med uthus i Fossekleiva (NIKU 2020)

Område C

Arbeiderboliger på Torbjørnshaugen ligger i silhuetten langs åskammen. I forgrunnen ses Fossekleven fabrikk (NIKU 2020)

Berger 1890-årene (Berger historielag)

Arbeiderboligene på Nedre Berger samt handelsforeningen lengst til høyre på postkort fra rundt 1900 (Berger Historielag)

Arbeiderboligene på nedre Berger fra postkort rundt 1900

Nedre Berger med småbåter på Blindsand (Berger historielag)

Arbeiderboligene på nedre Berger med eldreboligene fra 1980-tallet i 'tredje' rekke (NIKU 2019)

Boliger langs Fossekleiva på bildet til venstre, boliger på Torbjørnshaugen til høyre (NIKU 2019)

I tillegg til arbeiderboligene ble det oppført egne funksjonærboliger for en del av fabrikkens stab. To funksjonærboliger ble oppført syd for nedre fabrikk opp mot jordet på Berger gård. Bolig for kontorsjef Damm ble oppført på oversiden av Strømmveien (i krysset der veien går ned til Berger i dag). Bolig for Jens J. Jepsen jr. ble oppført ytterst på Bryggeåsen med utsikt utover fjorden og

brygga. Gårdens danske gårdsbestyrer, Hans Godt, bodde på «Trinten» som ble bygget for ham i Kirkeveien 1.

Jens J. Jebsen jr.s bolig på Bryggeåsen 5 (NIKU 2019) og kontorsjef Damms hus i Strømmveien 718 (Berger historielag)

Funksjonærboliger i Bryggeveien 1 og 3 (NIKU 2019)

Trinten i Kirkeveien 1 (NIKU 2019)

Etter hvert som ansatte ved fabrikkene etablerte seg og hadde økonomisk mulighet, kjøpte noen av familiene tomter av Berger gård og oppførte egne boliger langs Hovsveien og Bergerbukta. Boligene langs Hovsveien er bygget fra slutten av 1800-tallet og framover, og representerer ulike stilarter.

Hovet med Tinngården og Henrickshuset midt på bildet og Wiesehuset nr to fra høyre (Berger historielag)

Hovsveien 1 (tidligere husmannsplass?), 2 og 3 (NIKU 2019)

Bebyggelse langs Bergerbukta. Bergerbukta 2-12 på nordsiden av veien oppført sent på 1940-tallet og tidlig på 50-tallet. Bedehuset i Bergerbukta 7 til høyre (NIKU 2019)

Etableringen av industrisamfunnet på Berger omfattet også sosial og fysisk infrastruktur som idrettslag (1895), musikkorps (1884), skole (1885), sykehus (1890?) og kirke (1895). Det meste var finansiert og bygget av Jebsen. Kirken er tegnet av arkitekt Schak-Bull fra Bergen og er en langkirke i tre med 300 sitteplasser. Foreningen Samhold ble etablert i 1905 og eget forsamlingshus ble oppført året etter. Huset ble utvidet i 1934 og har huset kino, bibliotek, teaterforestillinger, kortkvelder, danseskole, idrettsarrangementer, basar, møter, juletreffester og juleball (med damer, kun menn hadde adgang til foreningen fram til 1960). Foreningen Samhold har delvis æren for filmopptakene fra Berger som viser ulike historiske glimt fra perioden 1924-1982 og er samlet i Bergerfilmene. Strømm gamlehjem ble oppført i 1919 som gave fra Jens J. Jebsen og hans kone Agnes.

Berger skole (Berger historielag). Skolen ble revet på 1960-tallet.

Smed Christian Andersen med en del av sin familie. Han vil huskes av Berger-folket som en der var god å ty til i mangt et knipetak. «Den allmechtige sants», som han ble kalt, var stedets åltnuflig. mann gjennom mange år. Fot. omkr. 1910.

Smed Christian Andersen med familie (fra Eier 1951)

Berger musikkorps 1886 og Berger sangkor 1907 utenfor Samhold (Berger museum)

Berger kirke og sykehus ble oppført som del av industrisamfunnet i 1890-årene (NIKU 2019)

Som følge av industrietableringen ble det anlagt dampskipskai med anløp for betjening av passasjer- og godstrafikk til og fra Berger. Skipstrafikken gjorde nytten sommerstid. Vinterstid kunne deler av trafikken gå på isen, men i perioder med dårlig is, var tilknytningen til omlandet og verden utenfor begrenset.

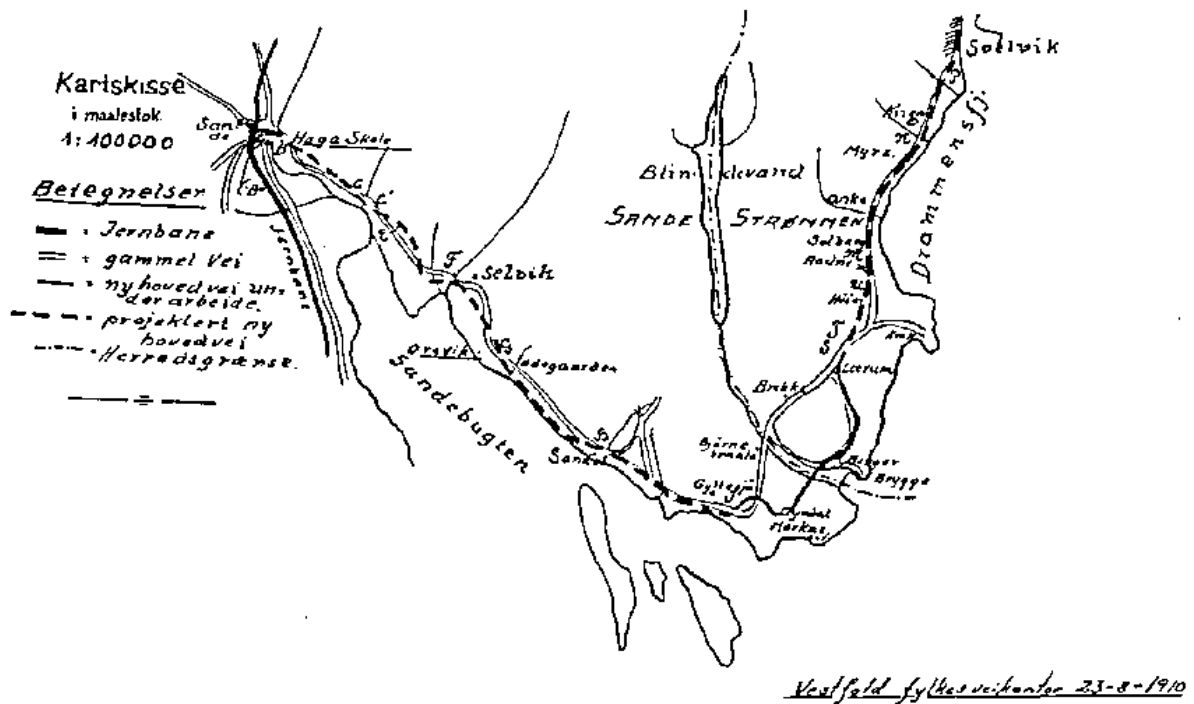
Sjøveien var sentral for Berger fram til 1930-tallet med D/S Svelvik som gikk til blant annet Holmestrand, Drammen og Oslo. I 1907 drev dampskipet «Juno» også vinterfart til Berger med passasjertrafikk, postlevering mm.

Folkeliv på Berger brygge rundt 1920 (Berger museum). Bebyggelsen på Berger brygge ble kontrollert nedbrent i mai 1978 (Berger museum)

Riksvegen mellom Sande og Svelvik (Fv 319/Strømmveien) ble opparbeidet i perioden 1908-1917 og knyttet Berger til vegnettet mot både Drammen og Sande. Ved etablering av vegforbindelse til Sande

gikk det rutebil til Sande tre ganger daglig drevet av Alfred Engenes. Ny vei fra hovedveien og ned mot fjorden ble anlagt i 1952.

Kartskisse fra 1910 som viser opparbeidet (heltrukket svart) og planlagt (stiplet) riksvei mellom Sande og Svelvik (Eier 1951)

Ved Berger bru drev Jørgen Røed skredderforretning fra 1905 – 1912 og fra 1912 manufakturforretning sammen med sin hustru Anna. I perioden april 1928 – januar 1946 drev de Røedstad Hotel som på denne tiden var ett av Bergers to hoteller. I dag har Betaniamenigheten forsamlingslokaler i det tidligere hotellet.

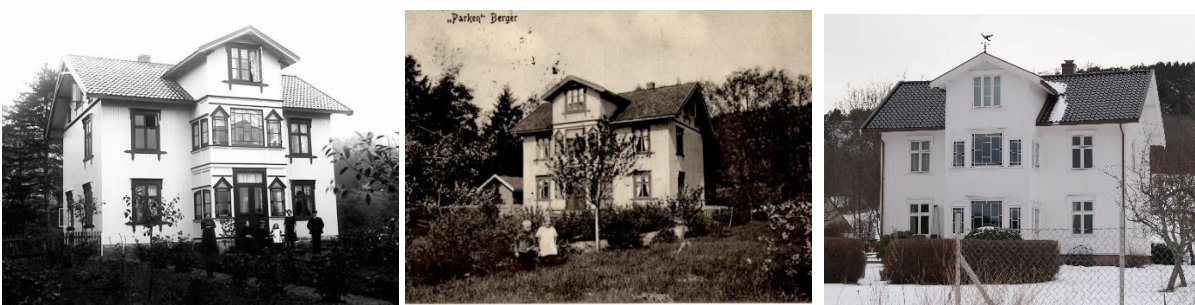

Røedstad hotell og kafeen ved Berger bru (Berger museum)

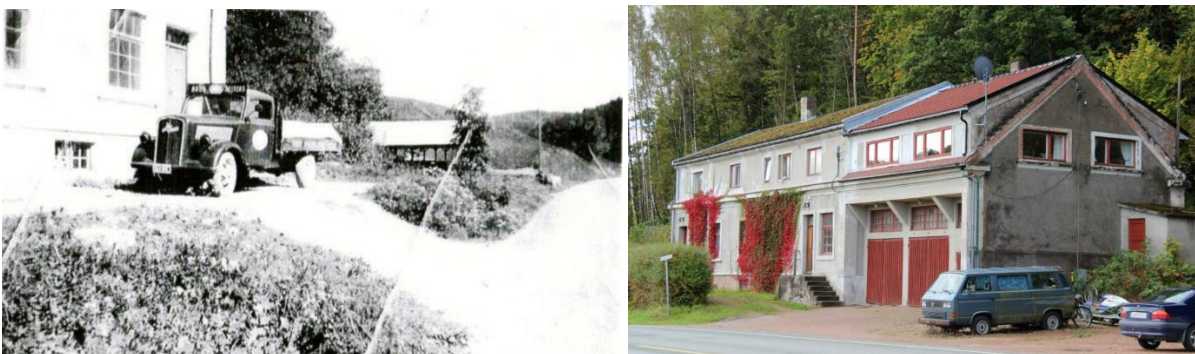
Kafeen ved Berger bru (NIKU 2019). Frida som drev kafeen fra 1940-tallet og framover (A.F.Johnsen)

Smeden på Berger Fabrik, Kristian Andresen, bygde og drev Parken Hotel fra 1910. I april 1934 overtok (Ernest) Oscar Eastwood huset og drev det delvis som hotell fram til tidlig på 1950-tallet. Kafeen (fortsatt kalt «kaffen») på Berger var opprinnelig skysstasjon med mulighet for overnatting. Det har vært handelsvirksomhet i bygget fra slutten av 1800-tallet. Kafeen ble drevet fram til 1993 og har periodevis vært Bergers viktigste møteplass.

Parken hotell ved Bergerbukta (Berger museum/NIKU 2020)

I 1914 startet Jørgen Dyr Dahl Sande Mineralvandfabrik i et kjellerlokale i Hovsveien på nedre Berger. En del av Hovsveien lå den gang i Sande kommune. I 1925 ble produksjonen flyttet til et nybygget lokale ved riksveien (på Sandesiden av kommune/fylkesgrensen), på folkemunne kalt "Brusfabrikken" eller bare "Brusen". Sande Mineralvandfabrik produserte "alle slags mineralvann og likørestrakter."

Brusen ved Fv 319 (Berger museum/NIKU 2019)

I 1936 ble Berger og Fossekleven fabrikker slått sammen til ett firma, men med separat drift. I 1942 ble firmaet Jens J. Jebsen & Co omdannet til aksjeselskap. Fra 1945 og framover var det svært gunstige forhold for tekstilindustrien. Den nedre fabrikken ble rustet opp og produksjonshallen fra 1936 ble påbygd med en etasje. Hovedproduksjonen var kjole-, kåpe- og buksestoffer. Det ble også

produsert ullpledd og -møbelstoffer til store kunder som NSB, Hurtigruta og andre rederier, og til bilprodusenter. Noe norsk ull ble brukt, men råvarene ble hovedsakelig importert fra England, Tyskland, New Zealand og Australia. Hver juni reiste Jepsen ned til ullmarkedene og auksjonene i Lübeck, Güstrow og Berlin og kjøpte inn ull for hele året. Denne innkjøpsordningen fortsatte fram til krigsutbruddet i 1914. Det ble også brukt rayon og shoddy. Shoddy – bearbejdede filler og stoffrester som rives opp, kardes, spinnes og blandes med ny ull – ble kjøpt fra shoddyfabrikken i Svelvik.

Berger fabrikker med produksjonshall og fargeriet/kontorbygget fra 1936 (fra Roll-Hansen/NIKU 2013)

Berger og Fossekleven fabrikker hadde rundt 1960 over 180 ansatte. En gradvis utfasing av tollmurer fra slutten av 1950-tallet medførte imidlertid at lavkostland i Asia og Europa overtok store deler av produksjonen, noe som fikk dramatiske følger for Bergersamfunnet. I 1965 ble Fossekleven nedlagt. All produksjon ble konsentrert på nedre Berger, og ble begrenset til pledd- og teppeproduksjon. Bergerpleddet var blitt et begrep, og det ble inngått salgssamarbeid med Høie A/S (delvis i familien Jepsens eie). Dette bidro til at tekstilmiljøet på Berger overlevde fram til 2003 da produksjonen ble flyttet først til Riga i Latvia og deretter til Kaunas i Litauen. Høie produserte Berger pledd under navnet Berger of Norway fram til 2005, deretter under navnet Høie. Pledd som produseres for Berger museum og Fossekleiva kultursenter produseres fortsatt i Riga på jaquardtopper fra Berger.

Nedleggelsen i 1965 medførte usikkerhet og fraflytting. For å redusere kostnader begynte fra midten av 1960-tallet forhandlinger om at kommunen skulle overta driften av ulike samfunnstjenester som fram til da hadde blitt ivaretatt av familien Jepsen. Vannverk ved Blindevann, renovasjonsordning, arbeiderboligene i Fossekleiva, samt Berger kirke og kirkegård ble overtatt av kommunen. Arbeiderboligene i Nedre og Øvre gate ble solgt til beboerne.

Flyfoto. Berger før 1970 (Kilde: 1881)

Berger etter 1965

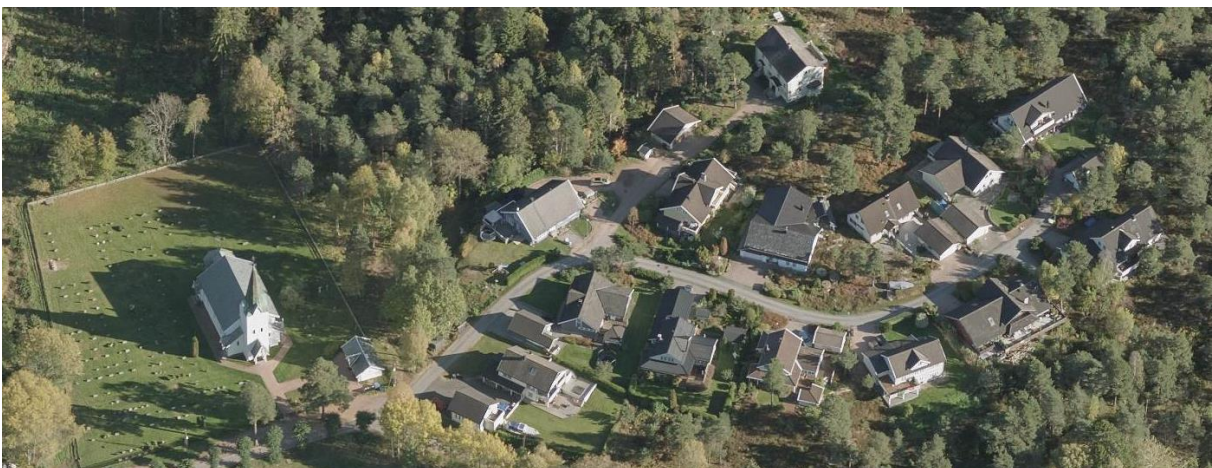
Etter nedleggelsen av tekstilproduksjonen i 1964 kjøpte dyneprodusenten Georg R. Fuglesang/ Fuglesangs Sønner A/S lokaler i Fossekleiva. De bearbeidet dun og fjær blant annet for Ajungilak soveposer fram til 1974. Dagens teatersal i Fossekleiva er et resultat av denne virksomheten etter at taket mellom første og andre etasje ble fjernet for å få plass til maskinene. Deler av fabrikken sto ellers tom fram til 1979 da entreprenør Wiggo Nielsen og arkitekt Odd S. Pran, som tidligere hadde stått bak oppkjøp og restaurering av Mølla ved Akerselva, så for seg en liknende utvikling i Svelvikmålestokk og samarbeidet tett med Svelvik kommune for å utvikle Berger. Glasshytta som ble etablert av Maud Elisabeth Forsblad, Helena Dahlgren og Kari Ulleberg ble første nye virksomhet i Fossekleiva i 1982. Flere kulturnæringer kom etter hvert til, og på midten av 1990-tallet huset Fossekleiva Brukssenter to butikker, kafé, pub, boliger/atelier/verksteder for billedkunstnere og kunsthåndverkere, et videoproduksjonsselskap, en grafisk bedrift, en turoperatør og flere konsulentfirmaer.

I dag er Fossekleiva et sameie med Drammen kommune som største eier. De fleste kunstnere, designere og andre innenfor kunst- og kulturfeltet eier sine egne lokaler. Deler av bygget er seksjonert og solgt som private leiligheter. Byggene rommer også teatersal, Berger museum, Smia pub og Cafe Jebsen. Berger museum og Vestfoldmuseene IKS Berger museumsforening ble etablert i 1997 med lokaler i bakre fløy i Fossekleiva. Høsten 2009 flyttet museet til det mest autentiske industrilokalet i Fossekleiva, kalt "Tyskland" på folkemunne fordi det sto tyske tekstilmaskiner der da

Fossekleven fabrikk var i produksjon, og ble dermed koblet nærmere sammen med Fossekleiva kultursenter. I Berger Museum inngår en av arbeiderboligene (Fossekleiva 2) som også brukes til kunstnerbolig. Denne er innredet slik spinnerimester West Bullen bodde.

Flyfoto. Berger 1977 (Kilde: 1881)

Utbygging på Bryggeåsen 1-14 på 1980-tallet. Berger kirke til venstre og Jens J Jebsen jr.s bolig øverst i bildet (Kilde:1881)

Boliger fra 1980-tallet i Kirkeveien 6-20 (NIKU 2019)

Flyfoto. Berger 2003 med utbygging på Bryggeåsen og langs Kirkeveien fra 1980-tallet (Kilde: 1881)

3.5 Boligutvikling på Bergeråsen, 1970-tallet

Utbyggingen av Bergeråsen I og II ble gjort i tråd med det pågående generalplanarbeidet som var igangsatt i 1965, og Svelvik kommunes boligbyggeprogram. Bergeråsen I ble bygget ut i 1971-72 med 170 boliger og Bergeråsen II i 1972-76 med 119 boliger. Moelven Brug A/S sto som utbygger av begge feltene.

Boligbehovet ble på begynnelsen av 1970-tallet vurdert som prekært, og fokus for utbyggingen på Bergeråsen var å få opp flest mulig, billige boliger raskt. Boligene ble oppført på søyler. De ble beiset/malt i naturtilpassede farger, og fikk store vinduer mot sjøen. På øvre felt er boligene på ett plan med stue, kjøkken og tre soverom. Areal 96 m². Husene hadde opprinnelig flate tak.

Bergeråsen ble bygget ut som boligområde for barnefamilier med barnehage og skole i gangavstand fra området. Boligene på feltene Bergeråsen I og II tilhører et realsameie og har en ideell andel i fellesarealet (primært grøntareal mellom og rundt boligene, lekeplasser og vei). Det er tinglyste vedtekter som forplikter eierne til å organisere seg og vedlikeholde fellesarealet. Arealene forvaltes av velforeningen. Vedlikeholdsavgiften er pliktig, se servitutten på eiendommene.¹

Nettoinnflyttingen til kommunen i 1970-årene tilsvarte omkring 200 personer mer enn i årene umiddelbart før og etter, og folketallet i Berger/Sand ble nesten fordoblet fra 650 i 1970 til 1202 i 1980. Befolkningsveksten i 1971 og 1972 var på henholdsvis 7,8% og 7,1 %. Småbarnsfamilier dominerte innflyttingen og resulterte i et storinnrykk av førsteklassinger på kommunens skoler. Ved utbyggingen av Bergeråsen sto Svelvik Papirfabrikk og flere andre Svelvik-bedrifter som eiere av en del av boligene. Berger skole som ble oppført i 1956, fikk et tilbygg i 1972 for å ta imot de nye barnekullene som fulgte.

Eksempler på boligbebyggelse og garasjer på Bergeråsen (NIKU 2020)

¹¹ Kilde: Nettsidene til Bergeråsen velforening <http://bergeraasen.no/>

Flyfoto. Bergeråsen 1977 med Berger skole til venstre i bildet (kilde: 1881)

Berger skole (Kilde: 1881/Berger museum)

Flyfoto. Bergeråsen I i dag (kilde: 1881)

Flyfoto. Bergeråsen II i dag med Havnehagen øverst til høyre (kilde: 1881)

3.6 DIVE-matrise

Tidsvindu	Regionen/Norge/utlandet	Berger	Bebyggelse i dag	Andre spor/hendelser
1966→	1990-tallet Maur Produkter og Prefab Industri nedlagt 1986 Svelvik senter åpnes 1981 Svelvik Papirfabrikk nedlagt 1965 Oppstart generalplan for Svelvik	2017 Soot-gården/Bjarne Hansen Trikotasje revet 2002 Virksomheten på nedre Berger nedlagt 1995 Berger gård åpnes som besøksgård 1993 Berger kafe nedlagt 1982 Etablering av ny virksomhet i Fossekleva	2014-20 Nye eneboliger i Hovsveien 1980-tallet Nye boliger på Bryggeåsen og i Kirkeveien 1972 Ny Berger skole (nå Berger barnehage) 1971-76: Boligbebyggelsen på Bergeråsen oppført av Moelven Brug A/S	
1879-1965	1964 Strømm og Svelvik kommune slås sammen 1950-tallet Gradvis utfasing av tollmurer som medførte tilgang på billige tekstiler fra lavkostland i Asia og Europa 1921 Økonomisk krakk for tekstilindustrien etter 1.verdenskrig 1921 Alfred Engnes etablerer drosjerute mellom Sande og Berger 1907-18 Etablering av vegforbindelse mellom Sande og Svelvik (Riksveg fra 1935) 1897 Jürg Jebsen etablerer Partille Yllefabrikk i Sverige 1897 Opphevelse av Mellomriksloven som medførte høyere tollsatser for tekstilindustrien 1887 Svelvik gartneri med landets største frukthage	1964 Fossekleven fabrikk nedlagt 1912 Vannkraftverk etablert ved Seterdammen 1901 Jens kjøper Fossekleven av broren Jørgen (som flytter til Sverige) 1889 Jørgen Jebsen etablerer Fossekleven 1887 Vannkraftverk på nedre Berger 1880 Jens J Jebsen etablerer og starter byggingen av Berger tekstilfabrikk 1879 Jürg Jebsen kjøper Berger gård	1956 Berger skole 1950 Bakeri ved Fossekleivdammen 1919 Strømm gamlehjem 1906 Forsamlingslokalet «Samhold» (med kino)(utvidet 1934 med scene og vaktmesterleilighet) 1896 Berger bedehus (Indremisjonen) 1895 Berger kirke 1893 Berger kafe (oppf. Tollef Berg) 1888 Fossekleva 1880-tallet Arbeiderboliger for 2-4 familier (32 stk) 1879 Berger fabrikk (nedre)	1957 Berger skolekorps stiftet (slått sammen med Svelvik 1995) 1936 Naslebakken/Dyrdalkollen 1925 Dyrdalbakken 1924 Berger Arbeiderforening 1922 Bergersangen (skrevet av Ludvig Th. Berger) 1909 Fotballbanen opparbeidet (utvidet 1932 og 1951) 1897 Berger søndagsskole 1895 Berger idrettslag stiftes 1894 Berger Musikkorps stiftet 1890-årene Berger poståpneri 1890-årene Avholdslosjen «Zoar» 1886 Berger indremisjonsforening
1814- 1878	1845 Strømmen herredskommune deles i Svelvik og Strømm 1837 Herman Berger Strømmens første ordfører	1878: Herman Berger dør og gården legges ut for salg.	Berger gård Dyrdal gård	
Før 1814	1670-1814 Berger del av Jarlsberg grevskap Middelalder (1050 – 1537) Vikingtid (750 – 1050) Jernalder (500 fvt – 1050) Bronsealder (1800 fvt – 500 fvt.) Steinalder (10 000 – 1800 fvt)	Stormøllen (der Berger fabrikk ble bygget, jf kart 1849) og Øvre Mølle 1600-tallet To sagbruk på Berger (øvre og nedre) drevet av Jacob Berger 1500-tallet Sagbruk etablert 1300-tallet Berger gård omtalt i skriftlige kilder		1600-tallet: Demninger i Bergervassdraget Bronsealdergraver Steinalder: Mikkelsenhulen/ Nobelhulen

4 Analyseområdets kulturhistoriske karaktertrekk

Dette kapitlet utgjør DIVE-analysens andre trinn (Interpret). Det presenterer en tolkning av den historiske utviklingen og viser hvilke kulturmiljøer og kulturhistoriske karaktertrekk som vurderes å være sentrale for opplevelsen og forståelsen av Berger i dag, og som har særlig betydning for områdets stedsidentitet og lesbarhet. Tolkningen står sentralt i den kulturhistoriske analysen og vil være underlag for vurderingen av verdier, sårbarhet og mulighetsrom i analysens påfølgende trinn.

Analyseområdet består av flere avgrensede kulturmiljøer og kulturminner som representerer ulike epoker i stedets utvikling:

- Landskapet
- Spor etter tidlig bosetting
- Gårdsmiljøet
- Industrisamfunnet (fabrikk, bolig, infrastruktur, andre funksjoner) og andre etableringer
- Boligbygging på 1970-tallet

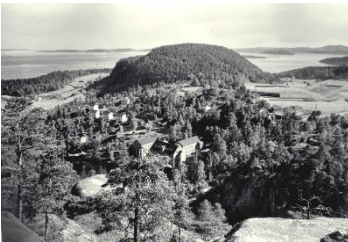

Fortolke

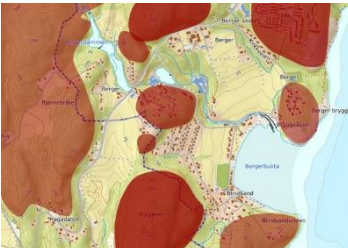
4.1 Landskapet

Bergerbukta, Borgaren, Bryggeåsen og terrassen med jordbruk og bebyggelse

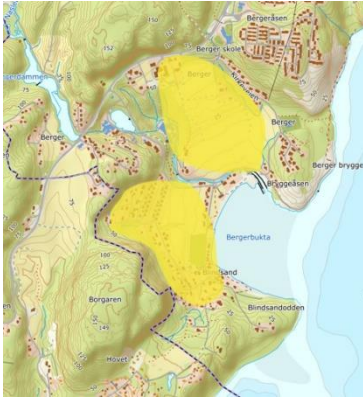
Åsene og kollene rammer inn Bergerbukta med stranden, elveløpet, dyrket mark og bebyggelse. Høydedragene skaper samlet et karakteristisk landskapsrom i Berger.

Kollene utgjør både utsiktspunkter mot bukta og silhuetten sett fra fjorden inn mot Berger.

De bratte skrentene er markante skiller i landskapet. Flere steder synes steile fjellvegger av rød granitt.

De leirholdige terrassene som ble dannet mellom åsene etter at isen trakk seg tilbake, har dannet grunnlag for jordbruk. Det er to tydelige «rom-dannelser»: et nord- og et vestover fra Bergerbukta.

Små ravinedaler lager furer i landskapet.

Siktlinjer ut mot fjorden og inn fra fjorden mot terrassene er sentralt for opplevelsen av landskapsrommet.

Det er flere spektakulære utsiktspunkter både ut fra og inn mot Berger med åser, elvedrag og fjorden som sentrale elementer.

Tettstedet Berger ligger ut mot Drammensfjorden og omkranser Bergerbukta. Vannspeilet er en viktig del av utsikten og gir spesielle lysforhold

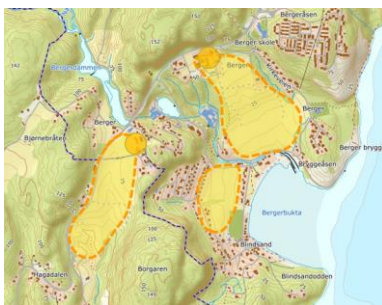
Bergerelva som slynger seg gjennom landskapet, er et karakteristisk element. Den byr på både kraftige stryk og stille vannspeil. Nedre del av elva – «Renna» – munner ut i Bergerbukta og er et yndet fotomotiv.

4.2 Tidlig bosetting

Gravrøysenes plassering på høyder med utsikt gjør at de må ha vært godt synlig både fra sjøen og fra landområdene rundt. Med et høyere havnivå i bronsealderen enn i dag var disse gravene fysisk, men trolig også symbolsk knyttet til sjøen. Gravrøysene bidrar med sin markante plassering til å gi tidsdybde til opplevelsen av Berger.

4.3 Gårdsmiljøet

Gårdene Berger og Dyrdal ligger lunt og skjermet i et landskap der sola varmer opp jordbruksarealene mellom bergene og gir grunnlag for dyrking av korn, fôrvekster, frukt, bær og grønnsaker. De åpne dyrkede arealene med utsikt mot Bergerbukta og fjorden er karaktertrekk som er opprettholdt i Berger også etter at industrivirksomheten ble etablert i området.

Bebyggelsen på Berger gård, og Fossekleven gård som del av Berger, troner på høyden ovenfor det dyrkede arealet med åsryggen i bakkant.

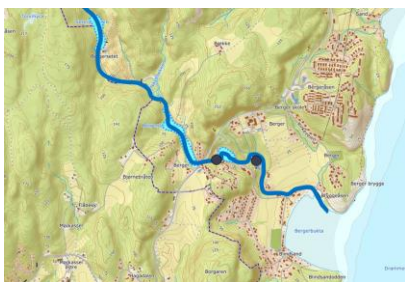
Dyrdal gård strekker seg over fylkes-/kommunegrensen med bebyggelsen og jordbruksarealet vendt mot Sandvika i sørvest, men er tilknyttet Bergersamfunnet og landskapet som utgjør Berger.

4.4 Industrisamfunnet

Industrisamfunnet er bygget opp rundt vannkraften i Bergervassdraget og består av fabrikkene, arbeiderboligene og fellesskapsbygg samt annen bebyggelse og infrastruktur som til sammen danner kulturmiljøet.

4.4.1 Vannkraften

Kraften fra vannfallet var utgangspunkt for etableringen av tekstilindustri i Berger. Fabrikkanleggene er lagt i forhold til elveløpet. Nedre fabrikk ligger i dalbunnen, og elva slynger seg rundt den. Øvre fabrikk ligger ved en demning. Elva renner gjennom og under fabrikkanlegget. Vann trengtes ikke bare som kraft, men også til behandling av tekstiler: farging av stoffer etc. Det er demninger i flere nivåer: Seterdammen, Bergerdammen, Fossekleivdammen.

4.4.2 Fabrikkene

Fabrikkbygningene på nedre Berger og Fossekleiva representerer grunnlaget for hele industrieventyret i Berger og er på den måten de mest betydningsbærende elementene for lesbarheten av industrisamfunnet.

4.4.3 Arbeiderboligene med uthus og hager

De 32 arbeiderboligene som ble oppført for Berger og Fossekleven, samt plasseringen og organiseringen av dem innbyrdes og i terrenget, utgjør et unikt bilde av hvordan industrisamfunnet Berger ble bygget opp rundt fabrikkene. Firefamilieboligen representerer noe annet enn den mer utbredte arbeiderkasernen og viser en omtanke for bokvalitet og privatliv, men er samtidig eksempel på den patriarkalske tilnærmingen til industrietablering på slutten av 1800-tallet der industriherren tar hånd om sine ansatte.

Uthus og hager tilknyttet arbeiderboligene inngår som en sentral del av kulturmiljøet.

4.4.4 Felleskapsbygg

Flere av felleskapsbyggene som ble oppført som del av industrisamfunnet er viktige historiefortellere fra oppbyggingen av Bergersamfunnet. Kirken, sykehuset og Parken hotell utgjør sentrale landemerker i Berger også i dag.

4.4.5 Annen bebyggelse

Foruten de enhetlige arbeiderboligene som ble oppført av Jepsen, var det privatpersoner som bygget egne hjem. Disse ligger i hovedsak sør for fabrikkområdet. Bebyggelsen er sammensatt og delvis endret, men omfatter også godt bevarte bygninger fra ulike tidsepoker og inngår delvis i strukturen der boligene lokaliseres mellom det dyrkede jordbruksarealet og fjellsidene.

Oppe ved fylkesveien ligger en liten, tett sentrumsbebyggelse med småbypreg. Her var det tidligere skystasjon, hotell, kafé og butikker. Bygningene er nå i bruk som bolighus og bedehus. Langs veien mot Sande ligger også den tidligere brusfabrikken.

4.4.6 Ferdselsårer og infrastruktur

Ferdselsveier i form av stier og veier, også oppmurte veier med stabbesteiner samt alléer slynger seg gjennom det kupert landskapet. Berger brygge og båtliv i Bergerbukta har vært (og er) en vesentlig del av infrastrukturen.

Historien om Berger er nært knyttet til ferdsel på fjorden og fortellingen om industrigründeren som gikk i land ved Berger på grunn av tykk is på Oslofjorden.

4.5 Boligbebyggelsen fra 1970-tallet

Bergeråsen er et tidstypisk boligfelt fra tidlig 1970-tall med boenheter for barnefamilier i forskjellige størrelser. Boligene er rekkehus på ett plan, opprinnelig med flate tak.

Boligene og fellesarealet (primært grøntareal mellom og rundt boligene, lekeplasser og vei) er et sameie. Arealene forvaltes av velforeningen.

5 Verdivurdering og anbefalte prinsipper for å videreføre kvaliteter og særpreg

Dette kapitlet kombinerer DIVE-analysens tredje og fjerde trinn (Valuate og Enable).

Formålet er å framheve kulturminner og -miljøer som kan være en ressurs for Berger framover, påpeke utfordringer disse står overfor, vise mulighetsrommet for en videreutvikling av Berger, og anbefale prinsipper som kan legges til grunn for en videre utvikling som understøtter Bergers særpreg og kvaliteter.

Kapitlet er organisert slik at vi for hvert av temaene / de karakteristiske elementene (jf. kap. 3 og 4) gir en kort beskrivelse av dagens situasjon. Deretter oppsummeres ønsker for framtidig utvikling, slik det er kommet til uttrykk gjennom gjestebudene, i samtaler med Bergerbeboere og som uttrykte mål for Drammen kommune. For hvert omtalte tema / element anbefales deretter noen prinsipper for videre utvikling, inndelt i:

- Kvaliteter som anbefales ivaretatt
- Utfordringer som kan true kvalitetene
- Mulighetsrom og tålegrenser

De mest sentrale elementene i industrisamfunnet (fabrikkene og arbeiderboligene) har fått en noe fyldigere beskrivelse av dagens situasjon og anbefalte prinsipper for videre utvikling.

5.1 Landskapet

5.1.1.1 Dagens situasjon

Berger har et opplevelsesrikt og billedskjønt landskap sett fra både land- og sjøsiden. Borgaren og de andre åsene utgjør markante landskapsformasjoner som omkranser fruktbare, slake jorder i solhellinga ned mot fjorden og en skjermet bukt. Kulturmiljøet i Berger er lagt i forhold til det naturgitte utgangspunktet.

5.1.1.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Ivareta Bergers unike landskapskvaliteter slik de framstår i dag
- Nye tiltak som skaper liv, men ikke store anlegg som endrer opplevelsen av landskapet

5.1.1.3 Faglig anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Siktlinjer inn mot Berger fra sjøen.
- Utsikt fra Berger mot bukta.
- Vannspeilet i Bergerbukta med sine spesielle lysforhold.
- Renna, som nedre del av elveløpet kalles, er et spesielt vakkert landskapsrom og et yndet fotomotiv. Den henger sammen med vannspeilet utenfor.
- Mindre bekkedrag gjennom området
- Furulunder på stranden samt furu- og løvskog i liene som rammer inn Bergerbukta
- Spektakulære utsiktspunkter

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Klimaendringer med større nedbørsmengder som gir risiko for jord- og leirskred
- Utbygging som i vesentlig grad endrer landskapsrommet (land/sjø)
- Eventuell avvikling av jordbruksdrift

Mulighetsrom og tålegrenser

- Opprettholde aktiv jordbruksdrift og skjøtsel av kulturlandskapet for å holde vegetasjon nede og unngå gjengroing.
- Skjøtsel av vegetasjon for å opprettholde sikt fra utsiktspunkter
- Viktig å beholde trær/vegetasjon som stabiliserer jordmasser i rasutsatte områder.
- Sikring gjennom drenering av grunnen? Gjenåpne bekker som er lagt i rør?
- En eventuell småbåthavn i Bergerbukta bør være av svært begrenset størrelse og kun laget for små båter for ikke å forstyrre opplevelsen av vannspeilet og bukta
- Bryggeanløp for større båter kan reetableres på Berger brygge (ikke inne i Bergerbukta)

Et utvalg landskapskvaliteter på Berger (siktlinjer mot Bergerbukta, Renna, Furuskog på stranda) (NIKU 2020)

5.2 Tidlig bosetting

5.2.1.1 Dagens situasjon

Berger har en flere tusen år lang bosetningshistorie. I nærområdet rundt Berger er det verdifulle gravminner (gravrøyser og murte gravkammer) fra bronsealderen. Disse er automatisk fredet etter kulturminneloven.

5.2.1.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Bosettingssporene er sårbare og ufornybare ressurser som er fredet og ikke skal røres.

5.2.1.3 Faglig anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Bosettingssporene med opplevelses- og kunnskapsverdi

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Gjengroing som gjør bosettingssporene lite synlige og som bidrar til erosjon
- Slitasje ved bruk
- Vandalisme – grunnet bevisst eller ubevisst inngrep i forekomstene

Mulighetsrom og tålegrenser

- Skjøtsel som hindrer at lokalitetene sprenges i stykker av vegetasjon.
- Ingen inngrep i nærheten, holde naturområder urørt.
- Skilting og formidling kan skape interesse og positiv oppmerksomhet.

5.3 Gårdsmiljøet

5.3.1.1 Dagens situasjon

Kulturlandskapet tilhørende Berger og Dyrdal gård med gårdstun og dyrka mark er i aktiv bruk og bidrar til å gi Berger stor tidsdybde gjennom å vise tilbake til slik området var før industriutbyggingen. De åpne jordene gir fri sikt ut mot sjøen. Dette er en viktig kvalitet i Berger.

Jordbrukslandskap/kulturlandskap tilknyttet Berger gård (NIKU 2020)

5.3.1.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Fortsatt jordbruksdrift som bevarer kulturlandskapet er framhevet i flere av gjestebudene

5.3.1.3 Faglig anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Dyrket mark som kulturlandskap og grøntkvalitet.
- Sammenheng mellom gårdstun og dyrka mark.
- Åpne jorder gir viktige siktlinjer mot bebyggelsen og fra bebyggelsen ut mot bukta.

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Risiko for gjengroing ved manglende drift
- Nedbygging som reduserer det dyrkede arealet

Mulighetsrom og tålegrenser

- Tilrettelegge for å opprettholde jordbruksdriften
- Unngå nedbygging av jordbruksareal til boligbygging eller andre formål

5.4 Industrisamfunnet

Industrisamfunnet er bygget opp rundt Berger-vassdraget og Bergerbukta og må forstås ut fra hvordan vannkraft, tilgang til sjøen, fabrikker, boliger og infrastruktur henger sammen som del av industrisamfunnet Berger. Aktiviteter og levd liv i Berger er en stor del av dette industrisamfunnet. De gjenværende fysiske sporene etter industrisamfunnet står i en særstilling i den kulturhistoriske analysen, og de ulike elementene som utgjør industrisamfunnet vurderes hver for seg i dette kapitlet for å framheve kvaliteter, utfordringer og mulighetsrom.

5.4.1 Elvelandskapet/vannkraften

5.4.1.1 Dagens situasjon

Bevarte demninger/damanlegg og tekniske installasjoner knyttet til utnyttelse av vannkraften utgjør sentrale historiefortellende elementer som del av elvelandskapet og industrisamfunnet som ble bygget opp på Berger.

Damanlegg i Bergervassdraget (NIKU 2020)

5.4.1.2 *Ønsker for framtidig utvikling*

- Mulighet for bedre gangveiforbindelse langs elva
- Skjøtsel av damanlegg

5.4.1.3 *Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling*

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Synlige historiefortellende elementer langs elva som del av grunnlaget for industrisamfunnet
- Elvelandskapet som helhet og sammenheng mellom de ulike elementene (kraftverk, dammer, rørgater)

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Manglende vedlikehold
- Gjengroing som medfører erosjon
- Delvis dårlig tilgjengelighet og lite synlige elementer som gjør historien mindre lesbar

Mulighetsrom og tålegrenser

- Skjøtsel og forebyggende vedlikehold som hindrer forfall
- Reparasjoner utføres med materialer og metoder som bevarer anleggenes opprinnelige uttrykk og kulturhistoriske verdi
- Tilgjengelighet: Gjøres tilgjengelige som del av vandringsrute langs elven
- Skilting som formidler at damanleggene er teknisk-industrielle kulturminner og deres sammenheng med fabrikkbyggene

5.4.2 **Fabrikkene**

De to store fabrikkbyggene, Nedre Berger og Fossekleiva, er oppført i 1800-tallets slottspregede industriarkitektur som del av industrietableringen på Berger i 1880-årene. Anleggene har høy arkitektonisk kvalitet og er sentrale historiefortellende elementer. Den oppdemte elva med vannspeil i flere nivåer binder dem sammen og har høy opplevelsesverdi. I beskrivelsen av anleggene er noen kvaliteter og utfordringer felles, og omtales samlet, mens andre er spesifikt knyttet til hvert av anleggene.

5.4.2.1 *Dagens situasjon*

Bygningene på Fossekleiva er i aktiv bruk og er jevnt over godt vedlikeholdt. Anlegget har vært et kultursentrum for regionen siden etableringen med de første kunsthåndverkerne og Fossekleiva kultursenter.

Fossekleiva (NIKU 2020)

Anlegget på Nedre Berger er det eldste og representerer begynnelsen på den utrolige forvandlingen av Berger fra et lite jordbrukssamfunn til et urbanisert industrisamfunn påvirket av utenlandske strømninger – med satsning på arbeiderboliger, skole, idrett og flere fellesfunksjoner i nær tilknytning til fabrikkene. Deler av anlegget var i drift helt fram til 2002, og anlegget representerer dermed mer enn 120 års industrihistorie.

De første bygningene på Berger er unike med sin karakteristiske steinsokkel i to etasjer, murt i lokal Drammens-granitt, hugget av svenske steinarbeidere. Bygningene ble ombygget i årene 1945-47, og fasadene fikk et mer moderne uttrykk, blant annet med kvadratiske vinduer. De opprinnelige buete vindusåpningene med vinduer i støpejern ble beholdt i sokkelens første etasje. Gavlveggene endret dermed uttrykk innenfor den samme hovedformen. Dette gjør at bygningen fremstår som en hybrid i dag, bestående av industribygningen reist i 1881 som viser til grunnleggelsen av fabrikken, og den moderne transformasjonen på slutten av 1940-tallet. Industribygningene viser to fremtredende industriepoker på Berger, grunnleggelsen på slutten av 1800-tallet og ny satsning etter krigen i 1945. Taket var opprinnelig teknet med teglstein, i dag er taket teknet med stålplater.

Bygning A og B (se kart side 30) fra første byggetrinn på Nedre Berger (NIKU 2020)

Bygning C ved ankomsten til anlegget ble reist i 1890-årene og rommet opprinnelig lager. Den har samme form og uttrykk som de første industribyggene. Bygningen ligger noe lavere i terrenget, med en lavere natursteinsokkel. Bygningen har opprinnelige støpejernsvinduer, bortsett fra vinduene i 1. etasje. Bygningen ble ikke modernisert innvendig og har sannsynligvis opprinnelig konstruksjon med stålsøyer og ribbehvelv/rammeverk i stål (NIKUs rapport 2003).

En lavere og mindre kontorbygning/lagerbygning fra 1936, oppført i pusset tegl, ligger mellom de eldre fabrikkbygningene og fremstår i dag i meget dårlig forfatning. Et større industribygg samt et mindre lagerbygg fra 1950-tallet ligger henholdsvis mellom og bak de eldre bygningene og er i dårlig stand.

Bygning C og E (se kart side 30) ved ankomsten til Berger fabrikker (NIKU 2020)

Det er den første delen av industrihistorien på Berger og den tilhørende vannkraftutbyggingen som først og fremst fremstår som verneverdig i lokal og nasjonal sammenheng. De mer moderne bygningene som ble bygget inntil utover på 1900-tallet, ble oppført på en litt for liten tomt, tett opp til de eldre og større mursteinsbygningene, og disse mistet dermed sin opprinnelige, frittstående posisjon i landskapet. Ved å beholde de eldste bygningene på Nedre Berger, både de autentiske, men også de omformede, vil en stor del av industrihistorien ivaretas. De første bygningene ble oppført i lokal stein og tegl. Den moderne satsningen etter krigen er avspeilet i det nye uttrykket i bygningene, med blant annet vindusutformingen som viser til vår tid med elektrisk lys som en selvfølge.

Sammenhengen mellom den mer autentiske og bevarte Fossekleiv-fabrikken lenger opp i elva (driften lagt ned i 1965) og anlegget Nedre Berger, vil kunne tre bedre frem ved å bevare Nedre Berger. Demningen ved Fossekleiva ble forhøyet for å gi vannkraft til Nedre Berger i 1880. Det øvre fabrikanlegget, Fossekleiva, var i drift i en kortere periode enn Nedre Berger. Bygningene er bedre bevart og i mindre grad preget av ombygginger. Anlegget fremstår derfor med høyere arkitektonisk verdi.

5.4.2.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Istandsetting og bruk av Nedre Fabrikk
- 'Stor katastrofe og skam at Nedre Fabrikk forfaller' (uttrykt i gjestebud)
- Opprettholde Fossekleiva kultursenter

5.4.2.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Store fabrikkbygninger med potensiale som bruksressurs
- Gjennomgående høy arkitektonisk kvalitet. I særdeleshet gjelder dette 1800-tallsbebyggelsen.
- Den aktive bruken av Fossekleiva med museum, boliger og atelier

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Ytterligere forfall på Nedre Berger ved manglende bruk
- Seksjonering og privatisering av bygningsmassen med risiko for manglende helhetstenkning
- Konflikt mellom beboeres ønske om privatliv/avskjermede uteplasser og allmennhetens ønske om tilgang til anlegget?
- Nedre fabrikk er delvis skjult ved gjengroing rundt bygningene og kan være utsatt for jordras og flom

Mulighetsrom og tålegrenser

- Sikre helhetlig utvikling av begge fabrikkanleggene med tydelige retningslinjer for bruk og vedlikehold
- Ivareta verneverdige bygninger. Forebyggende vedlikehold for å hindre forfall
- Istandsetting med riktige materialer og metoder for å sikre bevaring av anleggenes opprinnelige uttrykk og kulturhistoriske verdi
- Tilrettelegge for videre drift i Fossekleiva
- Stille krav til bruk som atelier, utsalg, visningssteder mm. dersom kultursenteret på Fossekleiva skal opprettholdes, ikke ren boligfunksjon.
- Restriksjoner på seksjonering
- Vurdere om det kan være aktuelt å rive deler av den seneste bebyggelsen på Nedre fabrikk for å framheve 1800-tallsbebyggelsen og forbedre bruksmuligheten av det som blir stående
- Forbedre tilknytning/veier fra Nedre fabrikk til omgivelsene og til Fossekleiva
- Skjøtsel av omkringliggende skog/vegetasjon på Nedre Berger

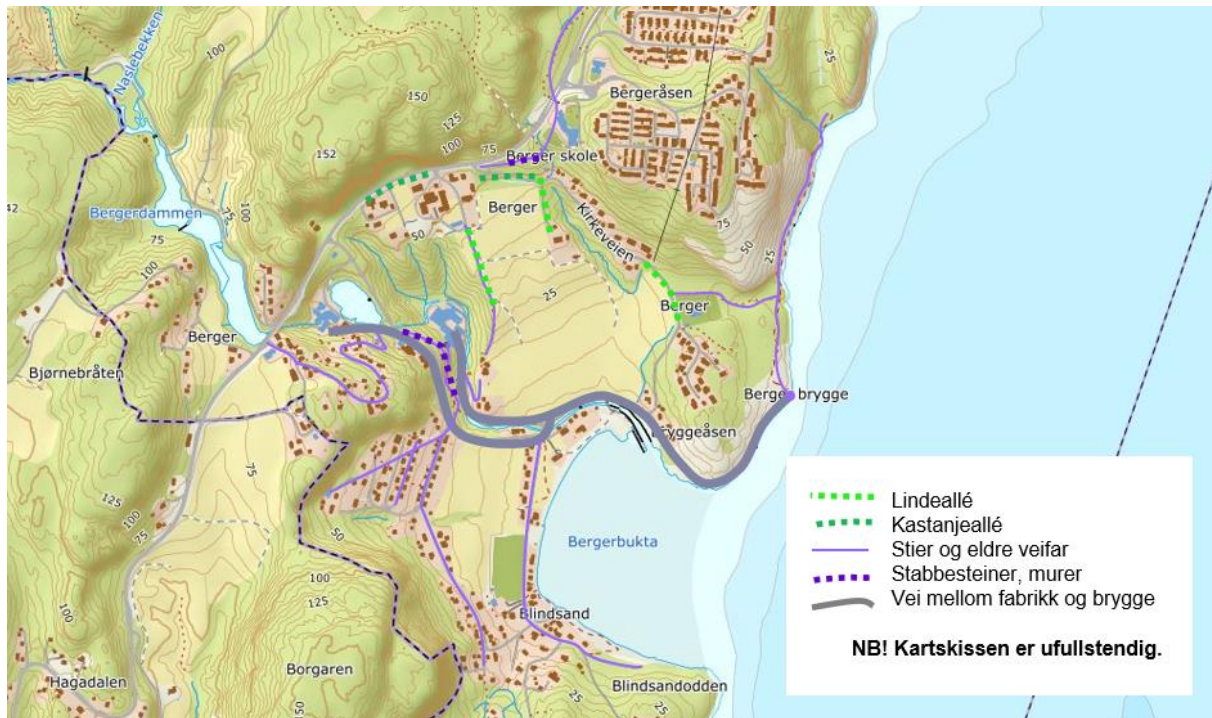
5.4.3 Ferdselsårer og infrastruktur

5.4.3.1 Dagens situasjon

Gamle ferdselsveier i form av stier og veier, også oppmurte veier med stabbesteiner samt alléer slynger seg gjennom det kuperte landskapet og er en del av opplevelserikdommen i Berger. Friluftsliv og turmuligheter tillegges betydelig vekt i gjestebudene.

Brygga og forbindelsen til sjøen er en del av infrastrukturen, men kun rester av den tidligere Berger brygge er i dag bevart. En reetablering av Berger brygge for anløp av båttrafikk ville kunne styrke forbindelsen til sjøen og knytte Berger til omlandet, i tråd med historiske føringer og ønsker som har kommet til uttrykk hos en stor andel Berger-beboere som ha vært involvert i gjestebudene.

Familien Jepsen anla flere alléer hvorav tre lindealléer og en kastanjeallé fortsatt står: Lindealleen som rammet inn ferdselsveien mellom gården og fabrikk og trolig ble plantet tidlig på 1880-tallet; En lindeallé til boligeiendommen Ertland, skilt ut fra Berger gård for Gunvor og Bernt Jepsen, trolig plantet i 1926 da huset ble oppført; Alléen langs veien foran kirken. Kastanjealléen fra Berger gård mot øst ble trolig plantet rundt 1900 og er preget av alderen, men står fortsatt, mens alléen som ble plantet fra gården mot vest, ble hugget på 1970-tallet da hovedveien mot Svelvik endret trasé og ble utvidet. (Kilde: Den gamle prydhagen på Berger Gård, Masteroppgave UMB 2011, av A.S.V. Horten)

Kartskisse som viser forholdet mellom Berger brygge og de to fabrikkanleggene, og der alléer samt enkelte stier og eldre veifar er markert. Obs! Det trengs en nærmere kartlegging av dette temaet.

5.4.3.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Reetablering av Berger brygge med mulighet for båtanløp og noen servicefunksjoner
- 'BRYGGA MÅ OPP!'
- Bedre vedlikehold av kyststien og andre deler av turveinettet
- Utbedring av arbeiderstien ned mot Nedre fabrikk
- Bedre bussforbindelse til Sande (spesielt) og til Svelvik/Drammen
- Båthavn

5.4.3.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivarettatt

- Gamle veifar som forbinder fabrikkene, boligene og brygga/sjøen
- Stabbesteiner i granitt
- Terrasseringer i landskapet
- Murer og stikkrenner
- Alléer som markerer ferdeselsårer
- Rester av den tidligere brygga

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Manglende bruk og skjøtsel
- Gjengroing
- Utrasing
- Manglende forbindelse mellom viktige utfartssteder

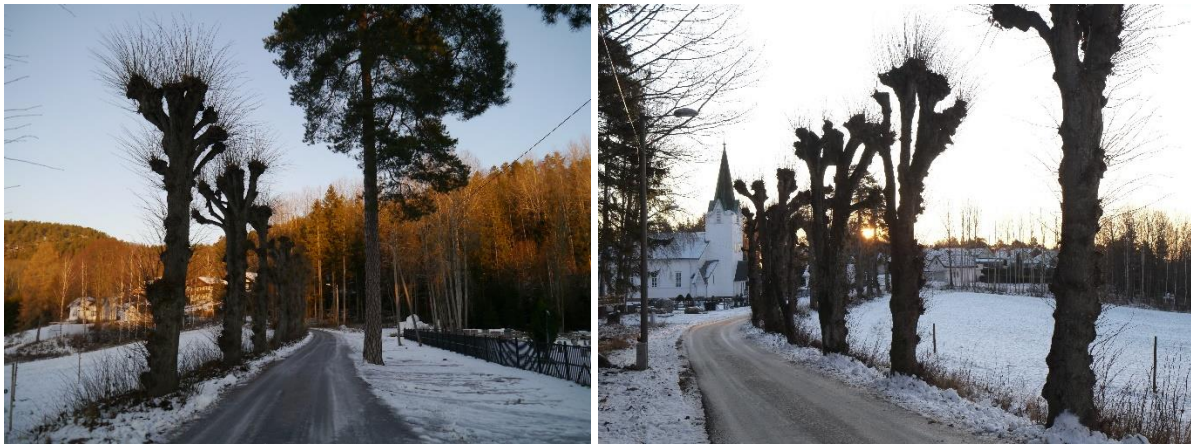
Handlingsrom og tålegrenser

- Kartlegge eldre veifar og stier og utrede muligheter for hvordan disse kan inngå i turveinettet på Berger.
- Skjøtsel av vegetasjon og vedlikehold de gamle veifarene (stabbesteiner, gjerder, murer)

- Gjenetablere Berger brygge for anløp av større båter til Berger, men med begrenset parkering og veganlegg. Terrenninggrep bør være begrenset.
- Vurdere om historiske rester etter den gamle brygga kan ivaretas og inngå som elementer i et nytt anlegg.
- Brygga var i sin tid et trafikk-knutepunkt med bebyggelse (se foto s. 39) og kan tilrettelegges med nye funksjoner som et aktivum for Bergers beboere og besøkende til Berger. Servering eller andre servicefunksjoner?
- Vurdere muligheten for å etablere båthavn/fortøyning for mindre båter på Blindsand (se inspirasjon fra Sandebuktveien på neste side)
- Skjøtsel og reetablering av alléer

Ferdselsvei med stabbesteiner/gjerde mellom Fossekleiva og Nedre fabrikk (NIKU 2020)

Lindealléen langs Kirkeveien (NIKU 2019)

Veien gjennom Fossekleiva er et unikt og terrengtilpasset veifar som forbinder riksvegen, arbeiderboligene og fabrikk (NIKU 2019/2020)

Utstikkere i Sandebuktveien 205-207 (Kilde: 1881) og tidligere båtliv på Blindsand (Berger Historielag)

5.4.4 Arbeiderboliger med uthus og hager

5.4.4.1 Dagens situasjon: Nedre - og Øvre gate og Skolebakken

Kulturmiljøet ved Skolebakken, Øvre og Nedre gate (område A, jf. kart s.33) er svært sentralt i Berger. De mange like, hvitmalte husene med knappe bygningsvolumer og rene takflater ligger i tre rekker, avtrappende etter terrenget, og utgjør et samlet miljø som er godt synlig både fra fjorden og fra ulike steder i Berger. Arbeiderboligene ligger i rekker med åtte hus langs Nedre gate, åtte hus langs Øvre gate og 3 langs Skolebakken. Skolebakken lå opprinnelig som en skrågate oppover i terrenget fra midt i Øvre gate til skoleområdet. Skrågata ble senere fjernet i forbindelse med omregulering og anleggelsen av Rødbergløkka på 1970-tallet. I dag er Skolebakken koblet på i møtet mellom Nedre gate og Hovsveien.

På avstand framstår arbeiderboligene som en samlet bygningsgruppe med nyere bolighus innimellom. De hvitmalte husveggene og røde tegltakene er viktige for opplevelsen. At gavlveggene er lukket og boligens takflater er bevart, bidrar til at boligene selv med store endringer i fasadene framstår som intakte volumer. Ved å tilbakeføre langfasadene vil man kunne hente fram den arkitektoniske kvaliteten som bygningene opprinnelig hadde.

Nedre gate (Foto: Berger Museum). Arbeiderboliger på rekke og rad, noen med liggende panel, noen med stående. Husene har lysmalte (hvite?) vegger, mens ytterdører og vindusomramming er malt i mørkere toner (okergult, rødt?). Bolighusene har seks vinduer i andre etasje. I første etasje er det en inngangsdør på hver side med fire vinduer mellom. Foran dørene er det dørheller eller lave trapper. Det er hageareal mellom husene. Uthus på motsatt side av veien.

I Nedre gate har ingen av bolighusene bevart opprinnelig fasadeuttrykk. Gatefasadene i Nedre gate hadde opprinnelig seks vinduer oppe, og to dører og fire vinduer nede. Dør/vindu lå tettere mot gavlveggen på gatesiden enn i fasadene mot fjorden i øst. Langfasadene var dermed opprinnelig forskjellige, både i antall vinduer og i hvordan disse var plassert i fasaden.

Bolighusene langs Øvre gate er bedre bevart enn husene langs Nedre gate. I Øvre gate hadde bolighusene opprinnelig bare åtte åpninger i fasade mot vest (se illustrasjon nedenfor). Øvre gate 14 og 16 er av de best bevarte arbeiderboligene i området. De ligger på hver side av stikkveien mellom Nedre gate og Øvre gate, og danner en form for portmotiv opp mot Øvre gate. Øvre gate 14 har på grunn av høydeforskjellen i terrenget en høy synlig sokkel, med egen inngang og vinduer, plassert i rekke under de øvrige vinduene.

Utsnitt fra postkort fra rundt 1900 viser opprinnelig vindusinndeling i øvre og Nedre gate samt opprinnelige uthus. I Øvre gate har bolighusene fire vinduer i andre etasje. I Nedre gate er det seks vinduer i andre etasje.

Arbeiderboligene i Skolebakken 4,6 og 15 har som øvrige arbeiderboliger lukkede gavler og bevarte takflate. Fasadene har endringer tilsvarende boligene i Øvre og Nedre gate.

5.4.4.2 Ønsker om framtidig utvikling: Nedre - og Øvre gate og Skolebakken

- Folk i husene og et aktivt nærmiljø
- Ivareta den historiske arkitekturen

5.4.4.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling: Nedre - og Øvre gate og Skolebakken

Det foreligger et utbedringsprogram for arbeiderboligene, utarbeidet av Svelvik kommune i 1977. Prinsippene i denne gjelder for alle de 32 boligene i områdene A, B og C (jf. kart s. 33). I dette programmet vises eksempler på løsninger som kan legges til grunn for videre restaurering og vedlikehold. Illustrasjonene i dette kapitlet viser eksisterende situasjon samt noen eksempler på godt bevarte og restaurerte detaljer. Uthus og hager er omtalt separat som en sentral del av kulturmiljøet.

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Samlet bygningsrekke med like volumer
- Bygningenes plassering langs gateløpet
- Åpne rom mellom husene
- Hvite bygninger med røde tegltak
- Rene takformer
- Lukkede gavlvegger
- Opprinnelige/eldre bygningsdeler og fasadeløsninger

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Oppgraderingen fra firemannsboliger til en- og to-mannsboliger har i flere tilfeller endret fasadene betydelig. Flere av vinduene er byttet ut med mindre vinduer som skaper en annen avstand mellom vinduene enn opprinnelig. For eksempel hadde Nedre gate opprinnelig tolv åpninger i vestfasade, seks i hver etasje, noe som er beholdt i annen etasje i Nedre gate 9, men i feil format. Opprinnelige fasader mot sjøen hadde åtte åpninger, fire per etasje, to til hver av de fire leilighetene. Disse var midtstilt i forhold til pipe. Når antall åpninger reduseres, blir det større avstand mellom vinduene. Dette gjelder i særlig grad der vinduene også er mindre. Fasadene med vinduer i nye ulike formater er uten særlige kvaliteter som de er i dag.
- Nye vinduer og dører som bryter med enhetlig og opprinnelig preg mot gate
- Panoramavinduer og verandaer på fasade mot sjøen
- Store terrasser og oppfylling av terreng mot sjøen
- Biltrafikk i gate og biloppstillings-plasser lagt inntil husvegg

Handlingsrom og tålegrenser

- Det ligger et vesentlig kulturhistorisk potensial i å tilbakeføre fasadene og hente fram den arkitektoniske kvaliteten som bygningene opprinnelig hadde.
- Ivareta bebyggelsen som helhet.
- Beholde volumene uendret. Unngå tilbygg.
- Unngå inngrep i takflater. Bruk av rød takstein som takdekke.
- Unngå inngrep i gavlvegger. Gavlfasaden er lukket i begge ender med kun vindu inn til loft. Mot gavlvegg lå opprinnelig trappeløpet, som antagelig er bevart i flere av boligene. Utbedringsprogrammet ga åpning for vinduer i gavlen. Dette er ikke utført, kanskje av brannhensyn? Vinduene mot vest og øst gjør at leilighetene/boligene får tilstrekkelig lys slik at det ikke er behov for vindu i gavl, i tillegg til at utsynet bare er inn i naboens gavl.
- Restaurere vinduer og dører som tidligere angitt i utbedringsprogrammet.
- Ivareta fargesetting. Hvitmalte fasader. Gjerne tilbakeføre til opprinnelig fargesetting rundt vinduer og dører.
- Unngå utbygging som griper inn i fasade på sjøsiden. Kan ev. anlegge utgang til uteareal på bakkenivå. Unngå panoramavinduer/store stuevinduer som gjør at boligene endres vesentlig fra det opprinnelige uttrykk. Unngå terrasser i boligens hele lengde, eller terrasser som strekker seg utover fasadevegg, da disse svekker opplevelsen av det karakteristiske preget med hus på rekke.
- Husene har kraftige natursteinssokler, som forankrer husene til det hellende terrenget. Store terrasser svekker denne lesbarheten. Unngå fjerning av terreng med støttemurer ned til separate sokkel-leiligheter som svekker det opprinnelige lesbare forholdet mellom bolig og terreng.
- Ivareta den halvoffentlige overgangssonen mellom gate og husfasade som forhage med grønt preg.
- Biloppstilling legges på uthussiden av gate.

Foto til venstre: Gavlfasadene hadde opprinnelig gesimsløsning med en elegant svai, slik det er beholdt her. Gavlveggen har samme panel i full høyde uten markering av etasjeskille.

Foto til høyre: Ytterdør i museumsboligen i Fossekleiva (område B) kan være et forbilde. Denne døra er i sveitserstil med glass i øvre fylling. Fasadetetaljer i rødt og oker.

Den halvoffentlige overgangssonen mellom gate og husfasade har stor betydning for opplevelsen av arbeiderboligene. Bildet viser et godt eksempel på hvordan møtet mellom husveggen, bakken og veien bør være, her ivarettatt ved en enkel forhage. Helleganger leder fram til inngangsdør. Å legge asfalt eller heller på hele arealet inntil husveggen bør unngås. Skiftet i kledning mellom første-, andre- og loftsetasjen stykker opp fasaden på en uheldig måte.

Gatefasader (fasader mot vest)

Boligene ligger med husveggen tett opp til vei. Noen bolighus har gatefasader som er lite endret og der arkitektonisk kvalitet er bevart. Andre er skjemmet av uheldige fasadeendringer. Tilbakeføring anbefales.

Nedre gate 1-15

Nedre gate 1

Nedre gate 3

Nedre gate 5

Nedre gate 7

Nedre gate 9

Nedre gate 11

Nedre gate 13

Nedre gate 15

Øvre gate 2-16

Øvre gate 16

Øvre gate 14

Øvre gate 12

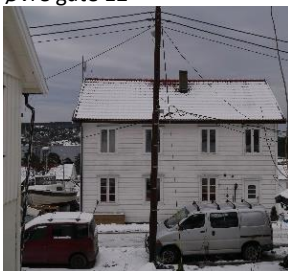
Øvre gate 10

Øvre gate 8

Øvre gate 6

Øvre gate 4

Øvre gate 2

Skolebakken 4, 6 og 15

Skolebakken 4 og 6

Skolebakken 4 og 6

Skolebakken 15

Hagefasader (fasader mot øst)

De fleste husene har bevart hovedtrekkene i fasadeutformingen mot øst. For andre er arkitektonisk kvalitet svekket av uheldige fasadeendringer. Tilbakeføring anbefales.

Nedre gate 1-15

Nedre gate 1

Nedre gate 3

Nedre gate 5

Nedre gate 7

Nedre gate 9

Nedre gate 11

Nedre gate 13

Nedre gate 15

Øvre gate 2-16

Øvre gate 16

Øvre gate 14

Øvre gate 12

Øvre gate 10

Øvre gate 8

Øvre gate 6

Øvre gate 4

Øvre gate 2

Skolebakken 4, 6 og 15

Skolebakken 4 og 6

Skolebakken 4 og 6

Skolebakken 15

Gavlfasader (nord- og sørfasader)

De tette gavlfasadene er beholdt. Disse har stor betydning for opplevelsen av kulturmiljøet. Gavlfasadene tegner starten på gatene, og danner sammen med uthusene et langstrakt gatebilde.

Nedre gate 1

Nedre gate 3

Nedre gate 11

Nedre gate 13

Nedre gate 9

Nedre gate 15

Nedre gate fra Hovsveien

Øvre gate 2

Alle fasadefoto (NIKU 2020)

De lukkede gavlene og boligenes bevarte takflater bidrar til at boligene fremstår som intakte volumer.

Gavlfasadene hadde opprinnelig gesimsløsning med en elegant svai, slik dette huset fortsatt har.

Hageareal mellom husene.

5.4.4.4 *Dagens situasjon: uthus i Nedre gate, Øvre gate og Skolegata*

Eldre foto viser at uthusene opprinnelig lå med lengderetning langs Øvre og Nedre gate, tvers overfor boligene de var knyttet til. Disse uthusene ble revet rundt 1940 og erstattet av uthus lagt med gavl mot gaten. Noen av disse eksisterer fortsatt og utgjør en viktig del av gatemiljøet. Andre er revet og er erstattet av nye garasjer som er større, men lagt med samme møneretning. At takene har rød tegl er viktig for opplevelsen av dem som en del av helheten. Samlet sett framstår uthusene i dag likevel som individuelle, lite enhetlige bygg i bygningsmiljøet.

Nedre gate med dagens uthus. De røde tegltakene er viktige for opplevelsen av det helhetlige kulturmiljøet.

Eldre uthus (1940-tallet) med verneverdi.

Farge og materialbruk er viktig for å ivareta helheten.

Nyere garasjer har større volum enn de eldre uthusene

Alle foto: Uthus i Nedre gate (NIKU 2020)

5.4.4.5 *Ønsker om framtidig utvikling: uthus i Nedre gate, Øvre gate og Skolegata*

- Ikke undersøkt eller uttrykt spesielt i gjestebudene hva som er ønsket bruk/utforming

5.4.4.6 *Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling: Uthus i Nedre gate, Øvre gate og Skolegata*

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Bruksareal tilknyttet boligene
- Plassering, fasadeutforming, materialbruk

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Lite enhetlig utforming av nyere uthus
- De større uthusene (nye dobbelgarasjer) har volumer som konkurrerer med boligene
- Plassering som ikke korresponderer med bolighusene

Handlingsrom og tålegrenser

- Anbefaler å lage retningslinjer for plassering og volum som sikrer enhetlig uttrykk
- Anbefaler å legge biloppstillingsplasser på oversiden av gata (mellom uthusene)

Til Skolebakken ligger et murt uthus med mange eldre/opprinnelige bygningsdeler bevart. Høy verneverdi. (NIKU 2020)

5.4.4.7 Dagens situasjon: hager og gatetun

I alle de tre gatene er boligene lagt på nedsiden av gaten med hager i terrenget på østsiden av huset. Å ha mulighet for nyttehage var tidligere viktig for matauk. I hagene dyrket man grønnsaker, frukt og bær. Hagene var også beplantet med prydevekster som sjasmin- og syrinbusker.

Hagene ligger terrassert i terrenget og er en del av landskapet. Hagene foran boligene i Nedre gate ligger i slakt terreng og er meget synlige med sin beliggenhet i forlengelsen av jordet nedenfor. I Øvre gate og Skolebakken er hagene brattere. Terrengefallet gjør at alle inngrep synes på langt hold. Nyere hekker og store fyllinger for terrasser og plattinger endrer det naturlige landskapet. Altaner med rekkverk, samt nye hagehus og paviljonger endrer området og forstyrrer arbeiderboligenes klare bebyggelsesmønster bestående av bolighus, hage og uthus.

Hager/fellesareal mellom Øvre og Nedre gate (NIKU 2020)

5.4.4.8 Ønsker om framtidig utvikling - hager og gatetun

- Dette er ikke kommentert spesielt i medvirkningsprosessen.

5.4.4.9 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling: hager og gatetun

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Hagene som bruksareal tilknyttet boligene
- Hagene som en sentral del av kulturmiljøet og opplevelsen av arbeiderboligene

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Lite enhetlig utforming
- Terrenginngrep, plattinger og tujahekker som griper inn i opprinnelig struktur og sammenhenger
- Uklart ansvarsforhold/eierskap for bruk og skjøtsel
- Manglende bruk/skjøtsel medfører gjengroing og lav kvalitet på grøntområdene
- Hageareal på nedsiden av husrekka i Østre gate er omregulert til fellesareal/lekeplass. Arealet framstår i dag som et restareal som ikke blir skjøttet. (Gi tilbake til bolighusene?)

Mulighetsrom og tålegrenser

- Uterommene mellom boligene bør fungere som rekreasjon/hageareal, fremfor som biloppstillingsplass. Uthusarealet tilknyttet vei på motsatt side er bedre egnet for bil/garasje.
- Definere eierskap/ansvar som sikrer bruk og vedlikehold
- Oppbygde terrasser avtrappes etter terrenget på så naturlig måte som mulig, med murer av lokal, rød granitt. Store plattinger og fyllinger blir lett synlige elementer i det fallende terrenget og bør unngås.

Terrassering / forstøtningsmurer anbefales utført i lokal rød granitt, på samme måte som eldre murer.

Mellomrommene mellom husene gir mulighet for utsyn mot fjorden og innbydende hageflekker.

På hagesiden av husene er det praktfull utsikt over Bergerbukta.

Husrekke i Nedre gate. De åpne hageflekkene mellom bolighusene og det skrånende terrenget gir fint utsyn mot Bergerbukta også for bakenforliggende hus. Tujahekker er uheldig da de danner visuelle barrierer i området. Tuja skaper dessuten sur jord og skyggelagte partier som kan ødelegge jordsmonnet for mer tradisjonelle hagevekster. De røde tegltakene er viktige for opplevelsen av det helhetlige kulturmiljøet (NIKU 2020).

Nyere hekker, fyllinger, plattinger, altaner med rekkverk, nye hagehus og paviljonger setter sitt preg på området. Selv om hvert av disse tiltakene er lite isolert sett, utgjør de mye i sum. For å bevare og rendyrke kvalitetene ved kulturmiljøet, bør en være restriktiv med å tillate denne typen inngrep.

Hagehus, Nedre gate 15

Paviljong, Nedre gate 13

Terrasse/trapp Øvre gate

Tujahekk mellom hager

Tujahekk i gatebildet

Oppfylling av terreng

Tuja i hage

Nye uthus i hage

5.4.4.10 Dagens situasjon - Fossekleiva

Boligområdet i Fossekleiva (område B, jf. kart s. 33) framstår som svært idyllisk med velholdte og godt bevarte arbeiderboliger lagt langs veier som slynger seg gjennom det bratte terrenget. Boligområdet er enhetlig med hensyn til fargesetting og materialbruk i fasadene. De røde tegltakene er viktige for opplevelsen.

Fossekleiva 5, 7 og 9 (NIKU 2020)

5.4.4.11 Ønsker om framtidig utvikling - Fossekleiva

- Folk i husene og et aktivt nærmiljø
- Ivareta den historiske arkitekturen

5.4.4.12 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling: Fossekleiva

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Bolighusene i Fossekleiva er godt bevart med opprinnelig fasadeuttrykk, materialer og fargesetting. Dette gir området særlig høy verdi.
- Plasseringen av boligene er tilpasset terrenget

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Ev. behov for biloppstillingsplasser kan være utfordrende å løse
- Området er sårbart for inngrep.

Mulighetsrom og tålegrenser

- Sikre fremtidig godt vedlikehold
- Bevare eldre / opprinnelige bygningsdeler
- Videreføre fargesetting og materialbruk
- Unngå inngrep som endrer opplevelsen av bygningene eller kulturmiljøet som helhet

Arbeiderboliger og vaskehus i Fossekleiva (NIKU 2020)

Fossekleiva 2
arbeidermuseum

Fossekleiva 11

Uthus Fossekleiva 11

Fossekleiva 1 og 4

Fossekleiva 1 og 4

Fossekleiva 1 og 4 med
uthus

Fossekleiva 3

Fossekleiva 3

Fossekleiva 5-7

Fossekleiva 9

5.4.4.13 Dagens situasjon - Torbjørnshaugen

Arbeiderboligene på Torbjørnshaugen (område C, jf. kart s.33) ligger på linje langs en skrånende bergrygg og utgjør en del av Bergers landskapssilhuett. Bygningsvolumene og bygningsplasseringen er bevart, men fasadene er betydelig endret i uttrykk og materialer. Også her ligger et potensial i å tilbakeføre fasadene for å få fram den arkitektoniske kvaliteten som bygningene opprinnelig hadde.

Bolighusene på Torbjørnshaugen ligger avtrappende langs åskammen (NIKU 2019)

Nr 10 med nyere tilbygg. Opprinnelig volum er likevel lesbart.

Nr 8 er endret i mindre grad

Nr 2 med nyere inngangsparti, men der volum er lesbart

Uthus tilhørende nr 10

Nr 4 og 6 er ombygget og etterisolert. Gavlen har fått et merkelig uttrykk.

5.4.4.14 Ønsker om framtidig utvikling - Torbjørnshaugen

- Folk i husene og et aktivt nærmiljø
- Ivareta den historiske arkitekturen

5.4.4.15 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling: Torbjørnshaugen

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Plassert på linje langs slyngende vei oppe på høyden.
- Boligmiljø med tilhørende uthus
- Beliggenhet ved Solbergdammen og ved riksvegen/kaféen

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Tilbygg og endringer som reduserer kulturhistorisk autentisitet og enhetlig uttrykk i området

Mulighetsrom og tålegrenser

- Beholde bygningsvolumene. Tilbakeføring av fasader kan få fram den arkitektoniske kvaliteten som bygningene opprinnelig hadde
- Hager tilpasset bebyggelsesstrukturen
- Terrasser som ikke endrer sammenheng og bygningsstruktur
- Opprettholde uthusene som del av bomiljøet

Torbjørnshaugen 2-10 (Kilde: 1881). Arbeiderboligene ligger på rekke og rad med enkle takflater og klare volumer. Det anbefales å følge samme retningslinjer som for øvrige arbeiderboliger, bl.a. med røde tegtak.

5.4.5 Øvrig bebyggelse

5.4.5.1 Dagens situasjon

Den øvrige boligbebyggelsen på nedre Berger er i stor grad lagt i randsoner i landskapet. Bebyggelsen ligger samlet slik at den utgjør tydelige husklynger som skiller seg fra og avgrenses fra det omgivende landskapet. Dette er boliger i sveitserstil, jugendstil, funksjonalisme, tyrolerhus, femtitalfsfunkis og nyere hus. Bolighusene har større variasjon og friere utforming enn arbeiderboligene som er oppført etter typetegninger. Enkelte hus har gavler mot sjøen og arker eller takopplett – i motsetning til arbeiderboligene som har knappe, strenge volumer uten noen utspring.

Hovsveien 16 og 18 (NIKU 2020)

Den 'bymessige' bebyggelsen langs Fv 319 rammer inn det som tidligere var et sentrumsområde rundt Berger bru med hotell, kafe og butikker. Bygningene har brutte hushjørner og er organisert rundt plassen der den første bussen forbandt Berger med Sande. Bygningene som i dag vesentlig er boliger, er historiefortellende elementer som gjør denne historien lesbar.

Bebyggelsen ved Berger bru med kafeen i forgrunnen (NIKU 2020)

Fylkesvei 319 som er Bergers sentrale kommunikasjonsåre med omkringliggende bebyggelse. Torbjørnshaugen til høyre i bildet og 'kafeen og hotellet' på sørsiden. Dyrdal gård til venstre i bildet (Kilde: 1881)

5.4.5.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Forsiktig boligutvikling/fortetting langs eksisterende veier og i randsoner på nedre Berger
- Fortetting og utvikling langs Fv 319 samt bedre bussforbindelse

5.4.5.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Enkelte verneverdige bygninger og uthus med opprinnelige detaljer bevart langs Hovsveien og på Øvre Berger ved krysset ved Fv 319.
- Bymessig struktur og bebyggelse ved Fv 319
- Noen verneverdige bygninger med historie tilhørende industrisamfunnet: sykestua, enkekassa, bedehusene, hotellet, boligene til sønnene/Jebsen-familien
- En del bygninger er ombygget og endret, men har opprettholdt plassering og terrengtilpasning
- Mange bygninger med røde tegltak

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Terrenginngrep som har endret bygningenes forhold til landskapet rundt
- Store volumer som bryter med Bergers boligstruktur

Mulighetsrom og tålegrenser

- Bygningene er ulike og tåler mer endring enn arbeiderboligene
- Primært bygge med saltak og opprettholde rød takstein som taktekkning på Nedre Berger
- Varsom fortetting/fornyelse på Øvre Berger som bygger opp under det 'bymessige'
- Volumbegrensninger på nybygg
- Nybygg må gis et uttrykk som harmonerer med og innordner seg helheten
- Forstøtningsmurer av lokal bergart
- Terrengtilpasning: heller sokkeletasje enn utbygging på fylling

- Utrede muligheten for fortetting på nordsiden av Fv 319 som ikke går på bekostning av matjord og kan bidra til utvikling av 'sentrum' på øvre Berger
- Unngå nybygg som bryter landskapsilhuetten
- Oppmerksomhet om fjernvirkning av nye byggetiltak slik at ikke disse forstyrrer opplevelsen av Berger som kulturmiljø

Brutte hushjørner er et bymessig trekk. Her i Dyrdalbakken 5 og 2 ved Berger bru/Fv 319 (NIKU 2019)

Kafeen ved Berger bru/Fv 319 (NIKU 2019)

Mulig utbyggingsareal langs Fv 319 fra Berger bru til Brusen i Sandebuktveien 405? (Kilde: 1881)

5.5 Bergeråsen

5.5.1.1 Dagens situasjon

Bergeråsen har et stort antall boliger. Den fremste kvaliteten i området er utsikten mot det omgivende landskapet.

5.5.1.2 Ønsker om framtidig utvikling

- Gjenåpning av Berger skole som grunnlag for at barnefamilier etablerer seg og blir boende

5.5.1.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- De fleste boligene på Bergeråsen er lagt slik at de har utsikt.
- De lave bygningshøydene gjør at bebyggelsen knytter seg til landskapsformasjonen. Ved at bygningene opprinnelig var beiset i mørke farger (svart, mørk brun, mørk rød) passet de inn i skogområdet på en nennsom måte og lå diskret til, sett fra Bergerbukta.
- Opprinnelig var det lite inngrep i terrenget: ved at bygningene ble fundamentert på stolper, ble naturlig terreng bevart. Opprinnelig var også skogbunnsvegetasjonen og furutrærne bevart mellom husene.
- En tidligere beboer beskriver store felles arealer og lekearealer der barna hadde en rekke ulike aktiviteter. Hun beskriver også et nabolag som på 1970-tallet var preget av samhold og et rikt sosialt liv.

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Deler av bebyggelsen er nedslitt og dårlig vedlikeholdt
- Konstruksjoner og materialkvaliteter som ikke tilfredsstillter dagens forskriftskrav
- Senere endringer i takkonstruksjoner og fasader har gitt et mindre helhetlig område.
- Det at mange av bygningene nå er malt i lyse farger (hvit, gul, lys blå, grå) gjør at bygningene er langt mer synlige sett fra Bergerbukta, hvilket er uheldig for opplevelsen av kulturlandskapet/kulturmiljøet.
- Furskogen og naturlig vegetasjon er dels erstattet av gressplener, busker og løvtrær.
- Fellesarealene ligger i det indre av området og består i stor grad av garasjer og trafikkarealer.

Handlingsrom og tålegrenser

- Boligområdet ligger svært eksponert på toppen av en ås, og utformingen av bebyggelsen har stor betydning for opplevelsen av Berger som kulturmiljø (= influensområde). Det er vesentlig å holde bebyggelsen lav, og å regulere fargebruk med mørke farger i fasadene.
- Unngå terrasseringer eller endring av vegetasjon i utkanten av området, beholde furskog og preg av naturtomt.
- Håndheve reguleringsbestemmelsene, konsekvent praksis for byggesaksbehandling.
- Arkitektkonkurranse for å utrede muligheter for oppgradering?
- Åpne opp mellom bygningene?
- Skjøtsel, mer attraktive fellesarealer?

6 Oppsummering/Konklusjon

6.1 Historien som ressurs for stedsutvikling

Utgangspunktet for en kulturhistorisk stedsanalyse etter DIVE-metoden er historien som ressurs for stedsutvikling. Kulturminner og kulturmiljø er ofte av stor betydning for stedsidentitet og tilhørighet, og dermed også for omdømmebygging.

Vi har i denne rapporten pekt på særegne steds kvaliteter i Berger, verdien og sårbarheten ved dem, og hvordan de kan fremheves og rendyrkes som grunnlag for fremtidig utvikling. Potensialet som ligger i kulturarv og kulturmiljøer er i høyeste grad til stede i Berger. Stedet har en rik historie og et kulturmiljø som byr på variert landskap, særpreget bebyggelse og ulike slags strukturer fra bronsealderen fram til vår tid.

6.2 Kulturmiljøet i Berger

Berger fremstår som et helhetlig og harmonisk kulturmiljø som utmerker seg i norsk sammenheng. Det ligger i et frodig og vakkert kulturlandskap, omgitt av markante koller ut mot fjorden. Småhusbebyggelsen er variert, men likevel enhetlig i form, volum, materialbruk og fargesetting. Viktige er blant annet de røde tegltakene. De store industribygningene har høy arkitektonisk kvalitet, høy materialkvalitet og representerer bruksressurser for ulike formål.

De mest karakteristiske elementene i industrisamfunnet på Berger er de to fabrikkannleggene, Berger fabrikk og Fossekleven, samt arbeiderboligene som ble oppført i forbindelse med etableringen av de to fabrikkene. I tillegg ble det etablert infrastruktur og fellesskapsbygg som var en sentral del av industrisamfunnets funksjonalitet og som i varierende grad er framtrepende og synlige spor i dag. Utover de enhetlige arbeiderboligene har enkelte av boligene oppført som egne hjem, kvaliteter som representanter for ulike tidsepoker, og er fint tilpasset bebyggelsesstrukturen mellom jordbrukslandskap og fjell/skog.

Elementer som utgjør kulturmiljøet på Berger er blant annet:

- Landskapet med bratte berg rundt en lun bukt med sandstrand
- Vegetasjonen med løvskog og furutrær, jordbruksarealer og hager
- Elvedraget med demninger og Renna ut mot bukta
- Bebyggelsesstrukturen
- Enkeltbygninger
- Strukturer som veier og terrasser
- Fornminner som gravrøyser fra bronsealderen.

Helheten er mer enn summen av de enkelte delene. De mange historiene, de ulike kulturminnene og også kulturarven i form av muntlige tradisjoner, foreningsliv og fellesskapets aktiviteter utgjør en større sammenheng.

6.3 Kulturhistoriske kvaliteter og utfordringer framhevet i Gjestebudene

Gjestebudene og kontakten med Berger historielag underveis i prosessen har vært til stor hjelp når det gjelder å identifisere kvaliteter og utfordringer for kulturmiljøet på Berger samt å sikre en forankring av NIKUs faglige vurderinger.

Innspillene fra gjestebudene har bidratt sterkt til NIKUs vurdering av sårbarhet og mulighetsrom i DIVE-analysen og er samtidig et nyttig kunnskapsgrunnlag for områdeplanen som er under arbeid med tanke på hva Drammen kommune kan bidra med og tilrettelegge for gjennom arealformål og

reguleringsbestemmelser. Innspillene har også tydeliggjort hva som oppfattes som utfordringer på Berger og hva som fungerer godt og som dermed utgjør en ressurs for Drammen kommune med tanke på hva som er nødvendig å løse/vektlegge i en områdeplan.

Sentrale elementer (kulturhistoriske og andre) som bør hensyntas i områdeplanen:

- Allment tilgjengelige natur- og turområder langs sjøen og i skogen. Kyststien og kollene, som Glanern og Borjern, er framhevet som viktige turmål for beboerne på Berger
- Opprettholde muligheten for et aktivt landbruk
- Opprettholde friområder som Blindsand (med mulighet for St. Hans-feiring m.m.)
- Tydelige retningslinjer for bevaring og restaurering av arbeiderboligene
- En forsiktig boligutbygging som tilrettelegger for flere beboere/beboergrupper på utvalgte steder (ved riksveien, randsoner mellom dyrket mark og fjell, langs eksisterende veier)

Ønsker for framtidig utvikling:

- Gjenåpning av Berger skole
- Bedre bussforbindelse (spesielt mellom Berger og Sande)
- Forsiktig boligutvikling
- Båthavn av begrenset størrelse for lokal bruk som ikke griper unødig inn i vannspeilet i Bergerbukta
- Berger brygge som gjesteanløp sjøveien

Utfordringer og trusler for kulturmiljøet på Berger

- Videre forfall på Nedre Berger fabrikker
- Påbygg og bebyggelse som bryter med strukturen knyttet til arbeiderboligene
- Manglende vedlikehold
- Privatisering av Fossekleiva fabrikk
- Gjengroing/manglende skjøtsel av trær
- Valg av vegetasjon knyttet til arbeiderboligene (f.eks. tujahekk som grensebeplantning)
- Stor båthavn som blokkerer Bergerbukta og utsyn/innsyn til Berger

6.4 Innspill til reguleringsbestemmelser og tiltaksplan

For å ivareta områdets karakter – både terreng og bygninger – må det utformes bestemmelser som styrer framtidig utvikling. Det bør også lages en tiltaksplan for framtidig skjøtsel og vedlikehold.

Generelt:

- Ivareta overordnet arealbruk som i dag (jordbruk, boliger, friluftsområder)
- Opprette hensynssoner for de ulike områdene
- Opprettholde boplikt for å sikre at det bor folk i husene
- Retningslinjer for virksomhet i næringslokalene/fabrikkbygningene som bidrar til at bygningene er tilgjengelige for folk
- Retningslinjer for skjøtsel av vegetasjon: Ikke snauhogst, men tynning for å ivareta utsikt og siktlinjer. Konsulter landskapsarkitekt. Vær også oppmerksom på at vegetasjon i rasutsatte områder kan være viktig å bevare for å stabilisere jordmasser.
- Ivareta opplevelsen av naturformasjoner og landskapskonturer. Ikke tillate ny bebyggelse på kollene. Unngå lyse farger og blanke fasadematerialer på bebyggelse som allerede ligger der, eks. Bergeråsen, se eget punkt.
- Opprettholde gamle veifar. Opprette hensynssoner. Sette i stand forstøtningsmurer og murte stikkrenner, støtte opp stabbesteiner og gamle rekkverk.

- Gjenåpne bekkeløp som er lagt i rør. Dette er estetiske landskapselementer, og kan være et tiltak for å møte eventuelle klimautfordringer
- Unngå terrenginngrep som oppfyllinger eller utgraving, anleggelse av nye veier eller betydelig utvidelse av eksisterende veier, begrense høyde på murer.
- Bruk lokal naturstein i forstøtningsmurer.
- Ny bebyggelse tilpasses terrenget. Unngå utsprenging og planering av tomter.
- Ny bebyggelse skal ha volum, utforming og materialbruk som underordner seg og harmonerer med eksisterende bebyggelse.
- Opprettholde veistruktur. Ny bebyggelse legges i tilknytning til eksisterende veier

Arbeiderboligene

- Opprette hensynssoner i arbeiderbolig-områdene. Bevare den eldre bebyggelsen. Unngå videre utbygging. Strengest vern i Fossekleiva. Beholde eldre/opprinnelige bygningsdeler og originalt fasadeuttrykk, inkl. fargesetting. Samme i Øvre-, Nedre gate og Skolebakken. Oppfordre til tilbakeføring av fasader som er endret ved senere ombygging. Ikke tillate nye dører/vinduer i gavlvegger. Ikke tillate arker/takoppløft. Takmateriale skal være rød takstein.
- Opprettholde uterom med uthus og hager. Unngå småtiltak som grillhytter, uthus, tujahekker, plattinger og store terrasser. Selv om det enkelt tiltak ikke er så stort i seg selv, utgjør de mye i sum og kulturmiljøet endres litt etter litt.
- Fossekleiva: Fargesetting på kledning, dører og vindusomramming på arbeiderboligene og uthusene videreføres som i dag.
- Øvre-, Nedre gate og Skolebakken: Vegger på arbeiderboligene skal være hvitmalte. Vindusomramminger: fargepalett mer fleksibel, men enhetlig og i tradisjonelle farger (hvitt, oker, rødt, grønt)
- På Torbjørnshaugen: Bestemmelser for å ivareta bygningsvolumene. Unngå til-/på-bygging og utbygging mellom boligene.

Fabrikkene

- Opprette hensynssoner. Sikre helhetlig utvikling av begge fabrikkanleggene (Nedre Berger og Fossekleiva) med tydelige retningslinjer for bruk og vedlikehold.
- Ivareta verneverdige bygninger. Forebyggende vedlikehold for å hindre forfall.
- Istandsetting med riktige materialer og metoder for å sikre bevaring av anleggenes opprinnelige uttrykk og kulturhistoriske verdi.
- Tilrettelegge for videre drift i Fossekleiva. Stille krav til bruk som atelier, utsalg, visningssteder mm. dersom kultursenteret på Fossekleiva skal opprettholdes, ikke ren boligfunksjon.
- Sette restriksjoner på seksjonering for å sikre helhetlig utvikling.
- Åpne for transformasjon og nennsom ombygging av bygningsmassen på Nedre fabrikk. Vurdere om det kan være aktuelt å rive deler av den seneste bebyggelsen for å framheve 1800-tallsbebyggelsen og forbedre bruksmuligheten av det som blir stående? Legge inn en passus om at endringer skal skje i samråd med kulturminnemyndighetene?
- Forbedre tilknytning/veier fra Nedre fabrikk til omgivelsene og til Fossekleiva

Bergeråsen

- Holde bebyggelsen lav (1 etasje, ev. pluss sokkel).
- Bruk mørke farger i fasadene.
- Unngå terrasser eller endring av vegetasjon i utkanten av området.
- Beholde furuskog og preg av naturtomt.

7 Kilder

Askeladden - Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljøer i Norge, både automatisk fredete kulturminner og vedtaksfredete kulturminner (<https://askeladden.ra.no>, sett 13.1.2020)

Eier, Sigfred L. (1945/1974) Svelviks historie, Svelvik kommune

Eier, Sigfred L. (1951) Strømms historie, bind I (Bygdehistorie) og bind II (Gårdshistorie)

Engebretsen, C. S. (2012) Befaring ved lokaliteter i Svelvik og Sande 13.6.12, rapport. Kulturarv Vestfold.

Grieg, Sigurd (1950) Norsk tekstil bind I og II

Horten, Anne Synnøve Vaagsland (2011) Den gamle prydhagen på Berger Gård, Masteroppgave UMB

Kilhamn, H. (2017) Odyssevs i Svelvikstrømmen. Årbok for Svelvik 2017.

Kløvstad, G.O. og Mørch, Andreas (1939) Sandeboka – Bygdebok for Sande i Vestfold, Drammen

Larsen, Sten Kåre Berger kirke 100 år

NIBR (2011) Stedsanalyse for Svelvik, NIBR-rapport 2011:32

NIKU (2005) Berger fabrikker i Svelvik, Mydland

Roll-Hansen, Hege (red.) (1995) Svelvik 1945-1995, Svelvik kommune

Universitetsmuseenes samlingsdatabaser (UNIMUS). Søk i arkeologiske funn per gård i området, sett 13.1.2020.

Nettsider

<http://industrimuseum.no/bedrifter/1173096733.35>

<https://digitaltmuseum.no/search/?aq=type%3A%22article%22&q=berger+museum>

https://no.wikipedia.org/wiki/Berger_%26_Fossekleven_Fabrikker

<https://fossekleiva.no/berger-museum/>

<https://www.vfk.no/meny/tjenester-og-fagomrader/kulturarv/kulturarvartikler/berger-og-fossekleiva/>

http://industrimuseum.no/arne_fabrikker

Drammens Tidende og Buskerud Blad 1968-1972 (Bergeråsen 117 treff)

<https://www.nb.no/search?q=berger%C3%A5sen&mediatype=aviser&sort=dateasc&place=drammen&fromDate=19670101&toDate=19721231>

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 130/2020

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00